

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

**Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd**

**ETICKÁ VÝCHOVA VE DRUHÉM OBDOBÍ
PRVNÍHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

Diplomová práce

České Budějovice 2017

Vedoucí práce:

PhDr. František Rozum

Vypracovala:

Lucie Angerová

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 25. 4. 2017

Lucie Angerová

.....

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce PhDr. Františku Rozumovi za spolupráci, trpělivost, ochotu a cenné rady, které mi poskytl.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou zavádění doplňujícího oboru etické výchovy do osnov ZŠ. Práce je zaměřená na 2. období (4. – 5. třída) základní školy, které definuje RVP ZV. Teoretická část práce se věnuje vysvětlení výchozích koncepcí etické výchovy, především R. R. Olivara, na kterého navazoval L. Lencz. Dále se zabývá možnostmi zavádění etické výchovy do ŠVP a analýzou očekávaných výstupů etické výchovy ve druhém období ZŠ. Jádrem tvoří aplikační část, ve které je zpracována část očekávaných výstupů vzdělávacího oboru Etická výchova pro 2. období. Cílem bylo ukázat učitelům, kteří začínají s etickou výchovou, jak je možné naplnit hodiny.

Klíčová slova

Prosociální chování, etická výchova, výchovný styl a program

Annotation

The diploma thesis is concerned on the issues of introduction of the additional ethical education program to the primary schools. The diploma thesis is focused on the second period (4. – 5. grade) of the primary school, which defines RVP ZV. Theoretical part of the diploma thesis explains the initial concept of the ethical education, mainly work of R. R. Olivar, who is followed by L. Lencz. Then, it is concerned on the possibilities of introduction of the ethical education to the School Educational Program and analysis of expected output created by the ethical education in the second period of the primary school. The crux of the diploma thesis is the practical part, where is compiled a part of the output, which are expected in the education program Ethical education for second period. The purpose of the diploma thesis was to show the teachers, who are starting to teach the ethical education, how to fulfil the lessons.

Key Words:

Prosocial Behaviour, Ethical education, educational style and program

Obsah

1. Úvod	7
2. Výchozí koncepce etické výchovy	10
2. 1. Výchovný styl a program podle profesora Roberta Roche Olivara.....	10
2.1.1. Výchovný styl	11
2.1.2. Výchovný program.....	13
2.1.3. Model výuky R. R. Olivara	20
2.2. Etická výchova podle Ladislava Lencze.....	20
3. Možnosti zařazení Etické výchovy do stávajících školních vzdělávacích programů. 23	
3.1. Etická výchova jako samostatný předmět.....	23
3. 2. Etická výchova jako integrovaný předmět do různých vzdělávacích oblastí	25
3. 3. Etická výchova jako povinně volitelný předmět.....	26
3. 4. Etická výchova jako zájmové vzdělávání	26
4. Analýza očekávaných výstupů Etické výchovy stanovených pro 2. období ZŠ	27
4.1. Očekávané výstupy:	29
5. Metodické zpracování části očekávaných výstupů Etické výchovy.....	35
I. POZITIVNÍ HODNOCENÍ SEBE	35
I. I. Sebepoznání	35
I.II Moje silné a slabé stránky.....	37
I.III Moje vlastnosti	40
I.IV Moje hodnoty	44
II. POZITIVNÍ HODNOCENÍ DRUHÝCH	49
II. I. Moje oblíbená hračka.....	49
II. II. Chválím, chválíš, chválíme	51
II. III. Když náš kamarád nemá svůj den	53
III. EMOCE	59
III. I Naše pocity	59

III. II Emoce a jak na ně	64
III. III Jak lze ublížit slovy.....	67
III. IV Když nás opustí náš přítel.....	70
6. Závěr.....	76
7. Literatura a zdroje.....	78
7.1. Literatura.....	78
7.2. Internetové zdroje	79
7.3. Jiné zdroje	80
8. Přílohy	81

1. Úvod

Usiluje-li dnešní společnost o změnu způsobu chování a myšlení lidí, je logické, že převrat nemůže nastat ze dne na den, a proto bychom měli začínat od těch nejmenších. Pokud chceme změnit chování a myšlení, změny musí nastat v přípravě člověka na život. Děti tráví podstatnou část svého života ve školním prostředí, kde získávají zkušenosti a znalosti pro budoucí život. První otázkou tedy je, co poskytuje škola dětem, a jak je připravuje na to, co je v budoucnu čeká.

Změna samotná by ale měla začínat už v rodině. Pokud vidí dítě denně doma to, jak jsou na sebe i na něj rodiče hrubí, nadávají si, dělají si legraci z cizího utrpení, a podobně, těžko po takovémto dítěti můžeme chtít, aby se ve svém osobním životě chovalo prosociálně. Otázka druhá tedy je, co poskytuje dětem rodina.

Dokud tyto dva faktory, tedy působení rodiny a školy, nepůjdou alespoň částečně v souladu, nemůžeme očekávat změny.

V dnešní uspěchané době je většina lidí zaměřená na výkon – stihnout a dokázat toho co nejvíce v co nejkratší době, a zapomíná na základní věci jako je slušné chování, klidné jednání, mít čas sama na sebe, nebo se třeba jenom usmát. Jak upozorňuje Pavel Vacek¹, na rozvoj mravů u dětí působí „*přemíra negativních vlivů, na výkon orientovaná moderní doba, extrémní příklon ke konzumnímu způsobu života*“. Proto zřejmě i společnost posuzuje kvalitu školy podle výsledků, kterých v ní žáci dosahují. Ale produkuje škola opravdu vzdělané lidi? Vzdělané tak, že umí ovládat technické vymoženosti, hovoří plyně několika jazyky a znají všechna dějepisná data, nebo vzdělané tak, že umí ovládat sami sebe, zhodnotit realisticky svoji práci a nebojí se říci svůj názor.

Z Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice² (2001) byly formulovány hlavní koncepce nové vzdělávací soustavy. Tento program vychází z Delorsova³ pojetí celoživotního vzdělávání, které je postaveno na 4 hlavních pilířích:

---

¹ VACEK, Pavel. Od psychologie morálky k projektům etické výchovy. In: *Etika a etická výchova v školách: Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava: PF TU, 2002, s. 63 - 73. ISBN 80-89074-23-5.

² *Národní program rozvoje vzdělávání: Bílá kniha*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. ISBN 80-211-0372-8. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/files/pdf/bilakniha.pdf>

- Prvním pilířem je Learning to know - učit se poznávat - což znamená rozvíjet dovednosti, které jsou potřeba k učení se, získat všeobecný přehled, naučit se pracovat s informacemi a dokázat dané problémy studovat do hloubky.
- Druhým pilířem je Learning to do – učit se jednat - umět tvořivě zasáhnout do okolního dění, řešit problémy a být odpovědný za své činy.
- Třetím pilířem je Learning to live together – učit se žít společně - znamená umět s ostatními spolupracovat, komunikovat a zároveň k nim mít úctu, respekt a tolerovat je.
- Čtvrtým pilířem je Learning to be - učit se být – což znamená umět porozumět sám sobě a umění přijmout sám sebe.

Z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání⁴ (RVP ZV) vychází školní vzdělávací program, který si každá škola tvoří sama. Školy mají tedy jistou míru svobody k tomu, jak bude vzdělávání vypadat. Pevně jsou stanoveny klíčové kompetence a vzdělávací oblasti, kterých je devět. Desátá vzdělávací oblast má název doplňující vzdělávací obory a od roku 2009 do ní spadá i Etická výchova s účinností od 1. 9. 2010⁵.

Hlavním cílem této práce je vytvoření metodického materiálu v oboru Etická výchova a jeho teoretické ukotvení. Materiál je tvořený pro 4. – 5. ročník prvního stupně základní školy.

Práce má teoreticko-aplikační charakter. Zabývá se možnostmi zapracování etické výchovy do stávajících školních vzdělávacích programů, dále analyzuje český přístup k etické výchově ve vztahu k původnímu španělskému modelu Roberto Roche Olivara.

Jádro tvoří aplikační část, která přináší metodické zpracování části očekávaných výstupů doplňujícího vzdělávacího oboru Etická výchova stanovených pro 2. období.

---

³ Horká, H., Hrdličková, A. *Výchova pro 21.století: koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. Brno: PAIDO, 1998. 101 s. ISBN 80-85931-54-0.

⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2013. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministra-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se-4>

⁵ Příloha č. 1 k Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, čj. 12586/2009-22

Metodická část je v praxi odzkoušená. Původním záměrem bylo ji pilotně ověřit, bohužel jsme nenašli žádnou školu, která by zaváděla v minulém školním roce Etickou výchovu do svých osnov, a byla ochotna nám s tímto pomoci.

Téma této práce jsem si zvolila ze dvou důvodů. Jednak jsem ještě jako studentka pedagogické fakulty nastupovala na základní školu v roli třídní učitelky a od následujícího školního roku se na této škole měla Etická výchova vyučovat. Druhý důvod byl spíše osobní, protože chování, hodnotový systém, rozvoj a tlak na dnešní děti je velký a dle mého názoru je etická výchova možným řešením některých problémů, které mohou v dětském kolektivu vznikat.

Prošla jsem několika školeními, kurzy a náročnou přípravou do vyučovacích hodin Etické výchovy, kde to vždy úplně nešlo podle plánu. Dětem chyběla zpočátku i přes mé vysvětlování reálná představa o tom, jak bude předmět Etická výchova vypadat, a často měly velmi zkreslené představy od rodičů. Mě chyběl dostatek didaktických materiálů vhodných do hodin, literatura a různé inspirační zdroje. Dětem obavy velmi rychle opadly, ale u mě to bylo trošku horší. Právě proto jsem se rozhodla vytvořit didaktický materiál, který by mohl být inspirací zejména pro učitele.

2. Výchozí koncepce etické výchovy

V této kapitole se budeme věnovat výchozím koncepcím, které byly podkladem pro současnou podobu Etické výchovy v RVP ZV.

Cílem etické výchovy je prosociální chování. Je to takové jednání, kdy člověk přináší prospěch jiné osobě či skupině osob a nic za to neočekává a ani mu to nijak neubližuje. Aktivita, které jsou v etické výchově postupně seřazeny, v člověku rozvíjí schopnosti, dovednosti a dispozice, a zároveň s tím upevňují pozitivní charakterové vlastnosti. Takto postupně žáka přivádí k tomuto chování. Toto vše probíhá na základě vnitřní motivace žáka. Výstižně ji charakterizuje A. de Saint Exupery: „*Chceš-li stavět loď, nemusíš nutit muže, aby připravili dřevo, nemusíš jim rozdělit práci. Stačí v nich probudit touhu po nekonečném moři.*“⁶

2. 1. Výchovný styl a program podle profesora Roberta Roche Olivara

Profesor Roberto Roche Olivar pracuje od 80. let na univerzitě v Barceloně. Vytvořil zde projekt výchovy k prosociálnosti. Navázal na výzkumné práce světových psychologů, a uskutečnil souhrnný výzkum faktorů, které podmiňují a podporují žádoucí chování.

Jak vyplývá z různých psychologických a jiných výzkumů, rozhodujícím faktorem pro správný rozvoj charakteru je prosociálnost. V případě, že si ji dítě osvojí, vyroste pravděpodobně v dobrého a charakterního člověka.

R. R. Olivar zařadil do programu faktory, které se ukázaly významné z hlediska prosociálního chování. Ladislav Lencz je pak doplnil dalšími náměty.

Zjišťoval také faktory, za kterých se u člověka prosociální chování objeví. Sestavil patnáct témat⁷, z nichž pět se týká toho, jak by se měl chovat učitel, aby v žákovi prosociální chování stimuloval, a zbylých deset témat se týká toho, co s dětmi v hodinách etické výchovy řešit a probírat.

---

⁶ NOVÁKOVÁ, Marie, Zdislava VYVOZILOVÁ a Anežka BLAHUŠOVÁ. ETICKÉ FÓRUM ČESKÉ REPUBLIKY, o. s. *Etická výchova pro základní a střední školy: Informace pro zařazení etické výchovy do školních vzdělávacích programů* [online]. 2. redakč. uprav. vyd., dokument vznikl přepracováním původní brožury z r. 2005 ISBN 80-7130-122-1. Praha, 2014 [cit. 2016-02-17].

⁷ ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 6 – 7. ISBN 80-715-8001-5.

2.1.1. Výchovný styl

Podle profesora R. R. Olivara vychází výchovný styl z odpovědi na otázku, jak by se měli chovat dospělí, pokud chtějí správně působit na rozvoj prosociálního chování u dětí, nebo u jiných lidí.

- Přijímání a náklonnost;
- Induktivní disciplína;
- Atribuce prosociálnosti;
- Pobízení k prosociálnosti;
- Stimulace prosociálnosti;⁸

Nyní si pojďme jednotlivé body postupně rozebrat:

1. Přijímání a náklonnost.

Jedná se o bezprostřední a bezpodmínečné přijetí dítěte. Naším úkolem tedy je oprostít se ode všeho, co na nás působí jakkoli negativně, a vytrvat ve svém působení. Tato situace je snadná, pokud dítě naplňuje naše představy a očekávání. Pokud je tomu ale opačně, často i nevědomky dáváme najevo, že s jeho chováním nebo názory nesouhlasíme, a tím pádem není dítě bezpodmínečně přijato. Mnohdy se také ve třídě najdou děti, které se snaží za každou cenu výuku narušit a převést pozornost jinam.

Není zde pochyb o vysokých nárocích kladených na profesionalitu učitele.

2. Induktivní disciplína

Pokud se ve své praxi setkáváme s negativními jevy, je podstatné pracovat spíše s poukazováním na důsledky chování než na tresty. Jakékoli problémy bychom měli řešit v klidu vyvarovat se agresivním reakcím, které by mohly ze strany žáka vyvolat protiútok, nebo uzavření se. Dále je zásadní dobře odhadnout, do jaké míry problémy řešit, používat vhodně zvolený jazyk (popisný jazyk), rozhodně se vyhnout zesměšnění žáka a tzv. nálepkování.

---

⁸ ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 7
ISBN 80-715-8001-5.

Lze zde pracovat i s empatií, kterou můžeme v dítěti rozvíjet, buďto pomocí představy, že se nachází v námi zvolených podmínkách, nebo můžeme využít toho, že dítě již v takové situaci je. Induktivní disciplína se dá využívat jak při práci s negativy, tak i při poukazování na pozitivní chování žáka.

3. Atribuce prosociálnosti

Atribuce neboli přepisování pozitivních vlastností. Pokud chceme v dítěti stimulovat a rozvíjet pozitivní vlastnosti, mělo by se k němu přistupovat takovým způsobem, jako kdyby tuto vlastnost již částečně mělo. Nepěkným příkladem může být to, jak se tato vlastnost může často vyskytovat i v negativním smyslu. Pokud rodiče doma dítěti budou předhazovat, že nikdy nebude jako jeho starší sourozenec, a jak je neschopný, není divu, že takové dítě si pak nevěří.

Úkol atribuce je tedy přesně opačný, a naše pozitivní názory na dítě, by se měly postupem času dostat do souladu s tím, jak se dítě bude chovat. Přepisování vlastností nesmí být příliš intenzivní, a nesmí na dítě vyvíjet příliš velký tlak, aby mělo prostor představy o sobě samém naplňovat.

4. Pobízení k prosociálnosti.

Mělo by být podpořeno rozumnými argumenty, a samozřejmě vhodným osobním příkladem. Žáci by měli být vybízeni k tomuto chování v rozumné míře. Pokud budeme při každé příležitosti mluvit o tom, jak se mělo dítě správně zachovat, či neustále přehnaně vyzdvihovat ty, kteří se prosociálně zachovali, povede to spíše ke znechucení dětí a k opačnému chování.

5. Stimulace prosociálnosti

Jde o formu odměn a trestů. V praxi by nemělo jít o seznam zákazů a příkazů. Měli bychom se snažit vycházet z orientace na pozitivní hodnoty. Pomoci nám k tomu mohou vhodně formulovaná třídní pravidla. Ta si ideálně děti sestaví samy za pomoci učitele, který je v roli moderátora. Děti je potřeba vhodně nasměrovat k tomu, že

nepíšeme, co nemáme dělat, ale to, co bychom dělat měli. Tato pravidla nemohou být mrtvým soupisem, který bude ležet někde ve třídě. Mělo by se s nimi pracovat, upravovat je a odkazovat se na ně.

2.1.2. Výchovný program

Výchovný program podle Roche Olivara je složený z deseti na sebe navazujících témat. Sestavil ho pomocí psychologického výzkumu faktorů, které podporují a podmiňují prosociální chování. Jejich pořadí je logicky uzpůsobené, neboť chceme-li dosáhnout komplexní prosociálnosti, musíme nejprve postupně zvládnout všechny předchozí kroky. Ve všech bodech programu je kladen důraz na spolupráci mezi žáky.

Výchovný program se skládá z těchto deseti kroků⁹:

1. Postoje a dovednosti v mezilidských vztazích

Podle Olivara má správné chování ve společnosti ulehčit adaptaci a úspěch jedince. Mělo by však mít za následek i to, že dítě získá potřebné vlastnosti, aby bylo přijato nejen společností, ale i svými vrstevníky, což je velmi důležité v procesu dospívání. Získaná sebeúcta je podmínkou pro následující body výchovného programu.

Žáci si osvojují verbální a neverbální komunikaci, pracují s komunikačním šumem, chybami v dialogu, aktivním nasloucháním. Začínají s jednoduchými úkoly jako je pozdrav, úsměv, poděkování a pokládání otázek, až se dostávají ke složitějším úkolům, jako je například již zmíněné osvojení si aktivního naslouchání. Olivar v kapitole o naslouchání popisuje, že při běžné komunikaci jen člověk často čeká, až se dostane ke slovu, ale vlastně ani moc druhého nevnímá. Nabádá k tomu, že bychom dokázali správně naslouchat, musíme se naučit mlčet. Protože umění mlčení znamená, že se člověk dokáže ovládat. Mlčení je důležité ve výchově a u dětí vzbuzuje rozvoj empatie a schopnost pozorování.

---

⁹ ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 11 – 201. ISBN 80-715-8001-5.

2. Důstojnost lidské osoby

Tento faktor je kladený na první místo, jelikož žáky přivádí do světa hodnot. Vnímání důstojnosti lidské osoby bez ohledu na schopnosti, vlastnosti, kulturu atp. jistě v minulých letech podpořilo i rostoucí povědomí o lidských právech. Každý člověk si zaslouží vážnost, čest a úctu. Přesto se ale často stává, že jsou tato práva porušována, a proto je potřeba vědomí lidské důstojnosti stále upevňovat. Zde má právě nezastupitelné místo výchova. V tomto případě má velký význam atribuce a pozitivní klima. Pak může dítě vnímat jiné jako důstojné osoby. S lidskou důstojností úzce souvisí sebeúcta a úcta k druhým

Žáci se učí sami sebe pozitivně ohodnotit, osvojují si úctu k sobě samotnému a poznávají svoji hodnotu. Odhalují své silné a slabé stránky a učí se je přijímat. Úkolem učitele je, včas odhalit ty žáky, kteří se podhodnocují, a snažit se, aby každé dítě zažilo v něčem úspěch. Je třeba ale včas a správně rozpoznat hranici mezi zažitím úspěchu a výkonnostním nasazením dítěte, které se cítí přijímané a milované pouze tehdy, když dosáhne úspěchu.

3. Pozitivní hodnocení druhých

Asi největší problém při posuzování sebe samotného, či jiných lidí plyne z toho, jak se snažíme porovnávat sami sebe s nějakým ideálním modelem. Jsme masírováni médií tím, co je a není dokonalé a in, a nejednou se tomu snažíme přiblížit a srovnávat se s tím. Paradoxem je, že v čem se nám nedaří, to považujeme za nejvíce podstatné. Nebo naopak, pokud se nám v něčem začne dařit, začneme to po čase považovat za samozřejmost a když období úspěchu pomine, cítíme, že jsme zklamali. Podle Olivara je při výchově důležité, aby se jedinec nesrovnával s ostatními, ale pouze sám se sebou. Nejen vývin sebevědomí u dítěte je podmíněný kladným postojem a hodnocením ze strany rodičů. Tuto souvislost lze najít i u dospělého, avšak na zcela jiné úrovni.

Psychologické výzkumy ukazují, že pokud se cítíme špatně, celý svět na nás působí negativně a hodnotíme ho tak, což samozřejmě funguje i naopak. Pokud se nám daří a cítíme se dobře, celý svět najednou vidíme pozitivně.

Podle Olivara je základem jakýchkoliv mezilidských vztahů důraz na pozitivní hodnocení. Negativní je potřeba ponechat na mimořádné situace. Při navazování mezilidských vztahů bychom se podle něj měli držet následujících třech zásad¹⁰:

- *Pozitivně hodnotit druhého a jeho chování, pochválit ho.*
- *Pozitivně přisuzovat schopnosti a možné nebo pravděpodobné chování vůči jiným osobám.*
- *Pozitivně hodnotit obsah a průběh komunikace s osobitým důrazem na poslouchání druhé osoby.*

4. Tvořivost a iniciativa

Pod tvořivostí a iniciativou se v Olivarově pojetí rozumí především řešení problémů v mezilidských vztazích. Podle něj chybí iniciativa při budování lepšího a solidárnějšího světa. Na takový svět nestačí, abychom rozvíjeli lidské vlastnosti jako je naslouchání či empatie pouze pasivně.

Olivar seskupil patnáct faktorů, které tvoří schéma na optimalizaci tvořivosti. Jsou to nejvýznamnější prvky, o kterých hovoří vědecká literatura v souvislosti s tvořivostí dětí:

1. Vnímavost a zvědavost;
2. Pozorovací schopnost;
3. Představivost;
4. Koncentrace;
5. Porozumění;
6. Flexibilita;
7. Objevování souvislostí;
8. Originálnost;

---

¹⁰ ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 47. ISBN 80-715-8001-5.

9. Nezávislost myšlení;
10. Nemít strach z neznámého;
11. Přijetí konfliktu;
12. Vůle a vytrvalost;
13. Plynulost myšlenek a slovního projevu;
14. Iniciativa;
15. Experimentování;

5. Vyjadřování citů

V této kapitole se Olivar opírá o předpoklad, že dítě si své city uvědomuje na základě vyjadřování citů jiných – především jeho rodičů. Mezilidské vztahy, které prolínají všech deset bodů programu, jsou zde zvýrazněny trošku jiným způsobem. Podtrhují nejen význam komunikace mezi dospělým a dítětem, ale především mezi dětmi navzájem. Proto Olivar v programu vytvořil dvě samostatné části. Nejprve v páté kapitole vyjadřování citů a následně v šesté empatii, přičemž vyjadřování citů je předpokladem empatie.

V dnešním světě city považujeme za podstatnou součást každé osoby a je důležité si je uvědomovat, protože jen tak s nimi můžeme pracovat a ovládat je.

6. Empatie

Projevy prosociálního chování obvykle pochází ze soucitu nebo z vytušení potřeb druhého. Daly by se tedy jedním slovem popsat jako empatie, s čímž se ale neshoduje mnoho autorů. Podle Olivara je empatie pravděpodobně základem prosociálního chování.

Olivar rozlišuje empatii na dvě základní složky, u kterých předpokládá, že jsou vzájemně spjaté a závisí jedna na druhé. Jsou to:

- I. Kognitivní (poznávací) empatie – pomocí představivosti vnímáme stav druhé osoby a dokážeme nejspíše předvídat její činy, myšlenky a city.
- II. Afektivní (citová) empatie – je emocionální reakce na city druhého. Alespoň na základní úrovni bychom se měli do citů druhého vcítit, a vyhodnotit, zda je daná skutečnost pro druhého příjemná či nikoli.

7. Asertivita

Tato kapitola je v knize po překladu nazvána: „*Asertivita. Uvolnění agresivity a soutěživost sebekontrola. Konflikty s ostatními.*“¹¹ Olivar se značnou část kapitoly věnuje právě agresivitě a asertivitě. První, čím se hned v úvodu zabývá, je vlastně dvojznačnost pojmu agresivita, z čehož mohou plynout jistá nedorozumění. Někteří autoři používají totiž termín „agresivní“ v pozitivním smyslu slova. Důležité je tedy podle Olivara při analýze násilného či agresivního chování jedince vždy vníknout do souvislostí a významu jeho činu.

Samotnou agresivitu poté autor definuje jako: „...*pohotovost, rozhodnost, impulzivnost, úsilí, přesvědčivost, uvědomění si vlastní síly, řešení konfliktů a podobně.*“¹² Všechny tyto atributy chování jsou ale pro člověka potřebné a důležité.

Asertivitu popisuje jako: „*iniciativu, rozhodnost a vytrvalost při prosazování určitého chování a to navzdory situačním, interpersonálním či sociálním překážkám.*“¹³

Olivar zde cituje i jiné autory, se kterými ale v jejich definici asertivity nesouzní, protože z ní cítí jistou manipulaci.

8. Reálné a zobrazené vzory

Se vzory se v dnešní době setkáváme doslova všude. Už od malička děti pozorují své rodiče, jak se chovají, co dělají, jak v určitých situacích reagují, a samozřejmě, co nám vštěpují za hodnoty. Tyto vzory chování a hodnoty si neseme i nadále v sobě.

---

¹¹ ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 111. ISBN 80-715-8001-5.

¹² ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 115. ISBN 80-715-8001-5.

¹³ *tamtéž*

Nejsou to ale jen naši rodiče, spolužáci, později kolegové v práci, ale především i vzory v televizi, počítačových hrách, módních časopisech a podobně. Často je potom psychicky velmi náročné jednak, ustát nátlak okolí a především médií, jak se máme chovat nebo vypadat a co bychom měli jíst, pít, nosit a podobně. Za druhé je samozřejmě nesnadné oddělit i to, že ne všechny vzory, které vidíme například v televizi, nebo jsou nám předkládány okolím, mají pouze negativní, nebo pozitivní ráz. Nic není jen černé a bílé a kolikrát je velmi obtížné se v tomto vyznat.

Pozorování nějakého vzoru v nás podporuje osvojování si určitého druhu chování. Proto nestačí, když někdo, koho má dítě, nebo i dospělý za vzor, o nějakém druhu chování pouze mluví a zprostředkovává mu teoretické znalosti, ale je důležité, aby se tak i choval. Podle Olivara, který čerpal z výzkumů Yarrowsa, Scota a Waxlera, je právě pozorování někoho, kdo projevuje altruismus, optimální podmínkou k rozvoji ochoty pomáhat.

9. Pomoc, dělení se, přátelství a spolupráce

Podle Olivara tato kapitola rozebírá nejdůležitější faktor výchovy k prosociálnosti. Představuje souhrnný cíl, který určuje strukturu všech ostatních částečných cílů, což však neznamená, že bychom ho měli odizolovat od ostatních.

V životě člověka se nachází spousta činností, které odpovídají prosociálnímu chování, jako je právě pomoc, dělení se, starost o druhé, darování, soucit, apod. Je to například v rodině a přátelství, kde určitý stupeň prosociálního chování je jejich základem, ale i v běžných životních situacích jako ve škole, práci, venku.

Olivar popsal, že v odborné literatuře se rozlišují především dva druhy chování¹⁴:

- I. pomoc, starostlivost a útěcha;*
- II. dělení se o něco a darování;*

Olivar zde odkazuje na výzkumy předškolních dětí, z nichž například vyplývá, že autoři nenašli vzájemný vztah mezi pomáháním a chováním se při dělení se o něco.

---

¹⁴ ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 151. ISBN 80-715-8001-5.

Dále také zjistili, že při dělení se o předmět nehraje roli jeho cena, ale to, jak dlouho už dítě předmět má. Pokud tedy předmět vlastnilo déle, snáze se o něj podělilo.

Podle výzkumu také popsal, že formy prosociálního chování se mohou odlišovat i podle toho, co takové (tedy prosociální) chování stálo dárce, a jaký užitek z toho měl příjemce.

Samozřejmostí je, že výzkumy týkající se předškolních dětí, nejdou zevšeobecnit na všechny věkové skupiny.

10. Komplexní prosociálnost

„Je třeba si uvědomit, že přežití lidstva sotva bude možné, jestliže stupeň prosociálnosti nebude mít převahu nad bojem a ničením.“¹⁵

Autor se v této kapitole věnuje tomu, že prosociální chování není možné chápat pouze přímočaře a jednoduše. Do komplexní prosociálnosti mohou vstupovat i prvky, které nejsou pro všechny vždy úplně příznivé a na to musí být brán zřetel. Téma komplexní prosociálnosti je posunem od osobních vztahů, ke vztahům mezi skupinami.

I prosociální chování může mít negativní dopad na společnost či jedince zainteresované do nějakého problému či situace. Například pomůže se jedincovi, ale ne státu. Nebo naopak, státu se pomůže, ale bude to mít negativní dopad na některé jedince, či skupiny obyvatel.

Tato komplexnost vyvolává něco, co Olivar nazval *„paradoxem prosociálního činu“¹⁶*. Zařazuje sem například prosociální činy, které jsou někým třetím vnímané jako agresivní chování.

Z výchovně vzdělávacího hlediska je tedy komplexní prosociálnost téma, které vyvolává mnoho otázek. Odpověď je podle Olivara potřeba hledat i s tím, že vedle výchovného aspektu prosociálního chování jsou i aspekty, které zahrnují složitě

---

¹⁵ ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 144. ISBN 80-715-8001-5

¹⁶ ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. s. 179. ISBN 80-715-8001-5

prosociální činy. V teoretické rovině prosociálního chování můžeme určovat souvislosti. Ve skutečnosti ale musíme prosociálnost vidět uprostřed společenských procesů.

2.1.3. Model výuky R. R. Olivara

Roberto Roche Olivar popsal trojfázový model výuky¹⁷ vyučovací hodiny prosociální výchovy (detailně popsáno v kapitole 2.2. Etická výchova podle Ladislava Lencze):

1. Kognitivní a emocionální senzibilizace, neboli přiblížení a pochopení tématu a ztotožnění se s ním.

2. Návěst ve třídě prostřednictvím vyzkoušení si situace a pochopení co je a není správné a práce se zpětnou vazbou.

3. Transfer a reálná zkušenost, což znamená aplikování osvojeného učiva do běžného života.

Pro pochopení a přijetí hodnot a norem chování je ovšem nevyhnutelnou součástí tohoto modelu hodnotová reflexe.

2.2. Etická výchova podle Ladislava Lencze

Původní Olivarovo dílo *Psicología y educación para la prosocialidad*, což ve volném překladu znamená: *Psychologie a vzdělávání prosociality*, bylo na Slovensku vydáno pod zkrslujícím názvem Etická výchova. Ladislav Lencz jež je autorem slovenského programu etické výchovy a metodických manuálů¹⁸ původní Olivarův program rozšiřuje o aplikační témata:

- Vztahy v rodině
- Sexuální výchova
- Etické otázky ekologie

---

¹⁷ VARGOVÁ, Dáša. Etika – konštanta vyučovacieho predmetu etická výchova. In: Etika a současná společnost – svoboda, odpovědnost, solidarita [online]. Olomouc, 2011 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/civilia/texts/Civilia%202-1.pdf>

¹⁸ LENCZ, Ladislav, et al. *Etická výchova: Metodický materiál 1-3*. Praha: Luxpress, 2000, 2005, 2003

- Vztah k ekonomickým hodnotám a k práci
- Vztah k náboženství
- Vztah k lidem jiných názorů

Zařazením aplikačních témat považuje Lencz rozšíření prosociální výchovy na výchovu etickou. Definuje ji čtyřmi znaky¹⁹:

- Program vede k morální zralosti žáků.
- Žákům se dostává empatického porozumění, jsou bezpodmínečně přijímáni a mají prostor pro vlastní iniciativu.
- Tvoří se vztahy ve skupině, které se podobají vztahům v rodině.
- Zdůrazňují se prosociální hodnoty žáků.

Ladislav Lencz také rozšířil původní Olivarův trojfázový model výuky o jeden bod, konkrétně o hodnotovou reflexi. V jeho podání má tedy výukový model 4 body²⁰:

1. Kognitivní a emocionální senzibilizace

Tato část zahrnuje pochopení nové situace a ztotožnění se s ní. Senzibilizace může probíhat různými způsoby. Přečtením nějakého příběhu, dialogu, či jenom citátu. Lze také dětem pustit nějaké audio nebo video nahrávky, a podobně.

2. Hodnotová reflexe

V této části s dětmi pracujeme na tom, abychom problém, který jsme jim předložili, zdůvodnili a zevšeobecnilí. Podstatou je, aby u dětí došlo z neuvědomělých pocitů prosociálnosti k vědomému pochopení a ke zvnitřnění obsažené hodnoty.

3. Nácvik ve třídě

Jde o vyvození důsledků z praktické zkušenosti. Použít můžeme například písemné vyjádření žáků, kresbu, scénky, dramatizaci nebo tvorbu společné nástěnky.

---

¹⁹ LENCZ, Ladislav. Koncepcia etickej výchovy. In: DIATKA, Cyril. *Uplatnenie objektívnych etických noriem v školskom a mimoškolskom vzdelávaní*. Nitra: Polygrafia - Dominant, 1995. s. 105 - 113. ISBN 80-88738-77-6.

²⁰ LENCZ, Ladislav. *Metódy etickej výchovy*. Bratislava: MC Bratislava, 1993. s. 22, 60 – 64. ISBN 80-85185-53-9.

4. Transfer do reálného života

V něm převádíme aktivity, které jsme se žáky dělali do reálného života.

3. Možnosti zařazení Etické výchovy do stávajících školních vzdělávacích programů

Mezi doplňující obory v Rámcově vzdělávacím programu pro základní školy (dále RVP ZV) patří Dramatická výchova, Taneční a pohybová výchova, Filmová/audiovizuální výchova a Etická výchova. Tyto obory jsou řazeny jako doplňující, a nejsou tedy povinnou součástí základního vzdělávání. Mají za úkol vzdělávání pouze doplňovat a rozšiřovat. Je možné vyučovat je jako volitelné předměty, nebo jako povinné předměty pro některé žáky.

Hlavním důvodem proč byla právě Etická výchova (dále EtV) zařazena do RVP ZV je, že ve vzdělávacím programu chyběl předmět, který by cíleně a systematicky rozvíjel mravní stránku osobnosti u žáků.²¹

Vzhledem k tomu, že je EtV zařazena v RVP ZV jako doplňující obor, záleží tedy její začlenění do školního vzdělávacího programu (dále ŠVP) na ředitelích základních popřípadě středních škol.

Možností, jak vyučovat EtV, je řada. Na některé z nich se můžeme podívat níže:

3.1. Etická výchova jako samostatný předmět

Jestliže se zavádí EtV do ŠVP školy jako samostatný předmět, je důležité vzít v úvahu několik věcí:

- První z nich je samozřejmě vyučující, který ji bude vyučovat. Zda to bude jen jeden učitel na celé škole, nebo zda to budou třídní učitelé daných tříd, ve kterých se bude předmět vyučovat.

Jak se již zmiňoval Vacek²², jistým problémem je, jak jsou vyučující na tento předmět připraveni, protože na VŠ jej vyjma teologických fakult až

---

²¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2013. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministra-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se-4>

²² VACEK, Pavel. Mravní výchova a česká škola. In: *Mravná výchova v školách na Slovensku a v zahraničí*. Banská Bystrica: UMB, 2009, s. 211. ISBN 978-80-8083-822-5.

donedávna nikdo nevyučoval, a ve většině případů je jedinou oporou učitelů buďto samostudium, nebo ne vždy zcela kvalitní materiály.

Učitel EtV by měl být ochotný tento předmět vyučovat a vzdělávat se v něm. Měl by rozumět tomu, o čem učí a být ztotožněný s hlavními myšlenkami EtV a především s výchovným stylem Roche Olivara. Pokud tomu tak nebude, nebo dostane-li učitel příkazem tento předmět učit, nebude Etická výchova splňovat to, co by měla a její ukotvení na škole bude velmi slabé. Taková situace může vést až k tomu, že předmět bude připadat žákům zbytečný a nebude je naplňovat a bavit.

- Druhou a neméně důležitou věcí je časová dotace předmětu. Etická výchova nemá žádnou časovou dotaci. Pokud EtV chceme na škole vyučovat jednu hodinu týdně v každém ročníku, musíme ji vzít z hodin disponibilních. Pokud tyto hodiny máme vyčerpány, je potřeba ji ubrat z nějakého jiného předmětu. Úkolem členů metodických sdružení je, aby se sešli a společně našli v každém ročníku jednu hodinu, která je disponibilní, nebo ji ubrali z nějakého předmětu.
- Na toto navazuje další, tedy třetí bod, a to je zapojení EtV do školního vzdělávacího programu školy. Pokud se rozhodneme EtV vyučovat jako samostatný předmět, je zapotřebí respektovat stanovenou povahu předmětu. To znamená podobu prosociální výchovy s realizací stanovených očekávaných výstupů a učiva. Dále je potřeba sepsat charakteristiku předmětu, vytvořit osnovy, případně tematické plány jednotlivých ročníků. Ty musí, jak je již výše napsáno, respektovat stanovenou podobu předmětu a očekávané výstupy učiva. Důležité je také rozhodnout, zda se bude předmět rovnou vyučovat na celé škole, nebo bude jeho uvedení do osnov školy postupné.
- Čtvrtou věcí je finanční náročnost předmětu. Ve třídě, kde se bude etická výchova vyučovat, by měl být koberec, nebo prostor pro vytvoření kruhu z židlí. Dále jsou potřeba pomůcky jako například knihy pro pedagogy ke studiu, knihy, ze kterých lze čerpat příběhy, audio nahrávky a technika k nim

a různé pomůcky do výuky jako jsou například provázky, barevné papíry, lihové fixy, výtvarné potřeby, flip chart, velké papíry, atp.

- Za páté, což je velice důležité, je zamyšlení se nad hodnocením předmětu EtV. Pokud se na škole hodnotí slovně, pak je situace o něco jednodušší. Pokud ale hodnotíme známkou, tak jako zatím na většině škol v ČR, je na místě se zamyslet jak, a především co budeme v hodinách EtV hodnotit.

Hodnocení je pro učitele závazné. Zajímá žáky i rodiče. Z vlastní praxe vím, že spousta učitelů hodnotí tento předmět jedničkou za práci v hodině, protože děti na hodině byly, něco udělaly, a to stačí. Otázkou je, jak moc je ale takovéto hodnocení vypovídající pro žáka.

Postoje žáků se v tomto předmětu vyvíjí velice různorodě. Někteří žáci v tomto předmětu vypráví a popisují na hodnotícím kruhu své vlastní zážitky a přirovnávají je k probíranému tématu. Na některých vidíme, že určitá témata se jich osobně dotýkají, ale mluvit o nich nechtějí, jiné zas musíme někdy brzdit a řešit s nimi situaci až mimo kruh. Přesto většinou pracují všechny děti, i když výsledky třeba nejsou vidět, nebo si je nechávají pro sebe.

Osobně jsem zvolila s dětmi metodu sebehodnocení pomocí smajlíků a kratičkého rozhovoru, nebo krátké písemné sebereflexe na závěr každé vyučovací hodiny, lekce nebo výukového bloku. Je na dětech, co jim více vyhovuje a podle toho si vybírají, někdy také záleží na časových podmínkách. Při závěrečném hodnocení na vysvědčení s každým vždy reflektuji celý půlrok.

3. 2. Etická výchova jako integrovaný předmět do různých vzdělávacích oblastí

Integrovaný předmět na základně tematické blízkosti záměrně propojuje vzdělávací obsah několika oborů a spojuje jinak roztržštěné poznatky do smysluplnějšího celku. Proto by prvním krokem k vytvoření takového předmětu mělo být hledání mezipředmětových souvislostí.

Integrace je podle rámcových vzdělávacích programů: „*Propojení vzdělávacího obsahu na úrovni témat, tematických okruhů, případně vzdělávacích oborů oblastí*“.²³

3. 3. Etická výchova jako povinně volitelný předmět

Pokud zapojujeme EtV jako povinně volitelný předmět, měli bychom postupovat obdobně jako u prvního bodu. Rozdílné je stanovení pro jakou věkovou kategorii se bude povinně volitelný předmět otevírat. Zda to bude na prvním, nebo druhém stupni, či na obou současně.

Zpočátku může být problémem to, že pokud se nám sejdou děti z různých tříd, bude obtížnější vytvořit pro ně bezpečné prostředí, ve kterém se jim bude komfortně pracovat. Pro vyučujícího bude také mnohem obtížnější sestavit náplň tak, aby byla vyhovující a odpovídající pro všechny věkové kategorie, které budou volitelný předmět navštěvovat. Naopak tato různorodost dětí, které se zde sejdou, může být po čase velkým přínosem například pro prevenci šikany, meziučnickovou spolupráci a podobně.

3. 4. Etická výchova jako zájmové vzdělávání

EtV jde zapojit do zájmové činnosti školní družiny, nebo jako kroužek. I zde by měl mít ale vychovatel jasně na mysli principy EtV a být ztotožněný s jejími hlavními myšlenkami.

Stejně jako v předchozím bodě, může i zde být zpočátku problémem různorodost dětí, které se zde sejdou a tudíž bude i náročnější sestavení náplně činnosti školní družiny nebo kroužku. Jak jsem ale již psala výše, dá se z toho i těžit.

---

²³ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP, 2007. S122.

4. Analýza očekávaných výstupů Etické výchovy stanovených pro 2. období ZŠ

RVP ZV²⁴ rozděluje každý obor na očekávané výstupy a učivo. My se nyní podrobněji podíváme na očekávané výstupy Etické výchovy pro 2. období ZŠ. V RVP ZV jsou v předmětu Etická výchova očekávané výstupy popsány vcelku obecně. Protože předmět Etická výchova stále ještě není po školách úplně rozšířený, mohlo by učitelům, kteří s ní začínají pomoci, když se jednotlivé výstupy pokusím trochu detailněji rozpracovat.

Obsah předmětu Etická výchova v České republice obsahuje deset základních a šest aplikačních témat²⁵. Touto skladbou tedy odpovídá koncepci, kterou stanovil Ladislav Lenz.

Základní témata:

1. Mezilidské vztahy a komunikace.
2. Důstojnost lidské osoby. Pozitivní hodnocení sebe.
3. Pozitivní hodnocení druhých.
4. Kreativita a iniciativa. Řešení problémů a úkolů. Přijetí vlastního a společného rozhodnutí.
5. Komunikace citů.
6. Interpersonální a sociální empatie.
7. Asertivita. Zvládnutí agresivity a soutěživosti. Sebeovládání. Řešení konfliktů.
8. Reálné a zobrazené vzory.
9. Prosociální chování v osobních vztazích. Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství.
10. Prosociální chování ve veřejném životě. Solidarita a sociální problémy.

---

²⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

²⁵ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

Aplikační témata:

- Etické hodnoty
- Sexuální zdraví
- Rodinný život
- Duchovní rozměr člověka
- Ekonomické hodnoty
- Ochrana přírody a životního prostředí
- Hledání pravdy a dobra jako součást přirozenosti člověka

Na to, jak se aplikační témata shodují s těmi Lenczovými, se můžeme podívat níže. Pro lepší přehled při porovnání slouží tabulka:

Aplikační témata L. Lencz ²⁶	Aplikační témata RVP ZV
Vztahy v rodině	Rodinný život
Sexuální výchova	Sexuální zdraví
Etické otázky ekologie	Ochrana přírody a životního prostředí
Vztah k ekonomickým hodnotám a k práci	Ekonomické hodnoty
Vztah k náboženství	Duchovní rozměr člověka
Vztah k lidem jiných názorů	-----
	Hledání pravdy a dobra jako součást přirozenosti člověka
	Etické hodnoty

Jak vidíme, kromě posledního Lenczova bodu, který v RVP ZV chybí, se aplikační témata téměř úplně shodují. Z tabulky je také patrné, že v RVP ZV jsou navíc oproti Lenczově programu přidány dva další body.

²⁶ LENCZ, Ladislav, et al. *Etická výchova: Metodický materiál 1-3*. Praha: Luxpress, 2000, 2005, 2003

Nyní pojdme přistoupit k samotné analýze očekávaných výstupů Etické výchovy pro 2. období ZŠ. Ke každému očekávanému výstupu přiřadíme učivo a pokusíme se rozebrat, jak se shodují s programem Ladislava Lencze.

4.1. Očekávané výstupy:

1. Žák reflektuje důležitost prvků neverbální komunikace, eliminuje hrubé výrazy z verbální komunikace, zvládá položit vhodnou otázku

Učivo: Základní komunikační dovednosti

- *komunikace při vytváření výchovného kolektivu – představení se, vytvoření základních komunikačních pravidel kolektivu, zdvořilost, otevřená komunikace*
- *základní prvky verbální komunikace v mezilidských vztazích – pozdrav, otázka, prosba, poděkování, omluva*
- *základy neverbální komunikace – seznámení se s možnostmi neverbální komunikace, postoje těla, mimika, zrakový kontakt, gesta, podání ruky²⁷*

Lencz ve svém metodickém manuálu k předmětu Etická výchova²⁸ (dále EtV) popisuje, že komunikace je považována za optimální start do předmětu EtV. Komunikace, ať už verbální či neverbální, je vlastně základem jakékoli činnosti.

Podle Lencze jsou v tomto bodě programu důležité dva didaktické cíle:

1. Seznámit se mezi sebou a seznámit se s cílem Etické výchovy.
2. Základy verbální a neverbální komunikace.

Tento bod se s Lenczovým programem shoduje.

2. Žák si uvědomuje své schopnosti a silné stránky, utváří své pozitivní sebehodnocení

Učivo: Pozitivní hodnocení sebe

---

²⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. s. 115 – 116. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

²⁸ LENCZ, Ladislav, KRIŽOVÁ Olga. *Metodický materiál k předmětu etická výchova*. Metodicko-pedagogické centrum v Prešově, 2004. s.12-92.

- *sebeпоjetí – sebepoznání, sebehodnocení, sebpřijetí, sebezprezentace, sebeovládání, podpora sebeočekávání*²⁹

V Lenczově programu je tento bod nazýván jako důstojnost lidské osoby. Nepochybnou roli v tomto bodě hraje právě učitel nebo rodič, který by měl dítě správně vést k tomu, jak se hodnotit, a jak přijímat sám sebe. Lencz zde uvádí tři body profesora R. R. Olivara, co má učitel dělat pro to, aby se žáci pozitivně hodnotili:

1. Bezpodmínečné přijetí dítěte takového jaké je, vyjádření pozitivního vztahu k němu.
2. Připisování pozitivních vlastností.
3. Nevyslovovat globální negativní soudy o žácích.

I tento bod programu se vcelku shoduje s RVP ZV. Zdá se však, že v programu L. Lencze je, i když možná nepřímou, důležitost tohoto bodu více kladena na práci učitele nebo rodiče, než na práci dětí. Pokud se totiž učitel nebo rodič nebude držet 3 Olivarových bodů, mohou se děti snažit sebevíce, ale nikdy nedosáhnou toho co je potřeba.

3. Žák se dokáže těšit z radosti a úspěchu jiných, vyjadřuje účast na radosti i bolesti druhých, pozitivně hodnotí druhé v běžných podmínkách

Učivo: Pozitivní hodnocení druhých, interpersonální a sociální empatie

- *pozitivní hodnocení druhých – v běžných podmínkách projevení pozornosti a laskavosti, vyjádření uznání, účinnost pochvaly, připisování pozitivních vlastností druhým, správná reakce na pochvalu*
- *akceptace druhého – zážitek přijetí pro každého žáka, nácvik přátelského přijetí, umění odpustit, pomocí empatie předpokládat reakci druhých*³⁰

²⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. s. 115 – 116. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

³⁰ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. s. 115 – 116. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

V tomto bodě by mezi učivem mohla být uvedena interpersonální a sociální empatie.

Lenz v bodě pozitivní hodnocení druhých připomíná hned v začátku zákonitost, že člověk se stává takovým, za jakého ho považujeme (detailněji popsáno v kapitole 2.1.1 Výchovní styl - atribuce prosociálnosti).

Didaktické cíle, které jsou v tomto bodě programu důležité, zde uvádí tři:

1. pozitivní hodnocení druhých v běžných podmínkách;
2. pozitivní hodnocení druhých ve ztížených podmínkách;
3. pozitivní hodnocení situací a událostí;

Zatímco první dva cíle jsou i v RVP ZV, tedy pozitivní hodnocení druhých v běžných podmínkách na prvním stupni a pozitivní hodnocení druhých ve ztížených podmínkách na stupni druhém, pozitivní hodnocení situací a událostí jsem v RVP ZV nenašla.

Přitom je Lenczův třetí didaktický cíl velice podstatný, a je důležité se u něj s dětmi v hodinách EtV zastavit. Je přece velmi podstatné umět si odnést i ze špatné situace dobrou věc či ponaučení. Umět si občas říci, že i když se nám situace, ve které se zrovna nacházíme zdá bezvýhodná, a nevíme si rady, možná se to děje pro něco, z čeho budeme mít daleko větší užitek. Možná se nám dokonce naskytne i jiná a mnohem lepší příležitost.

U intrapersonální a sociální empatie Lenz připomíná, jak empatie úzce souvisí s prosociálním chováním a proto je také tato oblast velice podrobně prozkoumaná.

Didaktické cíle zde Lenz uvádí tři:

1. Základní dovednosti emociální a kognitivní empatie (rozdíl mezi těmito dvěma typy empatie je podrobněji popsán v kapitole 2.1.2. Výchovní program);
2. Vžití se do celkové situace druhých;
3. Empatie v každodenním životě;

U tohoto bodu, tedy u intrapersonální a sociální empatie, se v RVP ZV pro druhé období dotkneme pouze kognitivní empatie.

4. Žák identifikuje základní city, vede rozhovor s druhými o jejich prožitcích, na základě empatického vnímání přemýšlí nad konkrétní pomocí

Učivo: Komunikace citů, interpersonální a sociální empatie

- **komunikace citů** – identifikace, vyjádření a usměrňování základních citů, pocity spokojenosti, radosti, sympatie, smutku, obav a hněvu
- **elementární prosociálnost** – darování, ochota dělit se, povzbuzení, služba, vyjádření soucitu, přátelství³¹

Stejně jako v předchozím bodě ani zde jsem nenalezla uvedené učivo. Tady by mohla být: komunikace citů a intrapersonální a sociální empatie.

Co se týče komunikace citů, Lencz se zde odkazuje na kapitolu číslo 5 u Olivara (viz výše). I zde má stanoveny didaktické cíle a to tyto tři:

1. Naučit se identifikovat a vyjádřit city;
2. Naučit se nenásilným způsobem zvládnout vzplanuté emoce;
3. Úloha vyšších emocí v rozvoji charakteru;

U těchto cílů Lencz doplňuje, že jsou v souladu s vyjádřením a komunikací citů, ale učitel může podle vlastního zvážení zařadit do hodin i aktivity k usměrňování citů a aktivity, které vedou k uvědomění si rozličného účinku citů na naše hodnocení a chování.

Dále je podle Lencze důležité si také uvědomit vliv citů na náš organismus (ne nadarmo se říká, že „emoce dělají nemoce“), a vliv citů na kvalitu života.

O intrapersonální a sociální empatie je zmínka v předchozím bodě.

---

³¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. s. 115 – 116. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

5. Žák jednoduchými skutky realizuje tvořivost v mezilidských vztazích, především v rodině a v kolektivu třídy

Učivo: Tvořivost a základy spolupráce

- **tvořivost v mezilidských vztazích** – vytváření prožitků radosti pro druhé, společné plnění úkolů, zbavování se strachu z neznámého řešení úkolu a z tvořivého experimentování
- **schopnost spolupráce** – radost ze společné činnosti a výsledku, vyjádření zájmu, základní pravidla spolupráce
- **iniciativa** – ve vztahu k jiným lidem, hledání možnosti, jak vycházet s jinými lidmi v rodině, ve třídě, mezi vrstevníky, iniciativa nepřijatá jinými, zpracování neúspěchu³²

V samotném úvodu tohoto bodu programu se Lencz pozastavuje nad tím, jak důležitá je v běžném životě tvořivost.

Tvořivost je mnohem více, než umět vyjmenovat všemožné poučky a podobně. Je důležité, aby děti uměly tvořivě přemýšlet, aby ve školách dostávaly za úkol něco vymyslet, dokončit, najít více řešení, vytvořit atd. K tomuto je ale potřeba pracovat s chybou, jako s něčím, co je v pořádku a co patří do procesu učení se. Protože kdo se bojí chybovat, těžko přijde s něčím originálním.

Vezměme si například Bloomovu taxonomii výukových cílů³³ na jakém místě je vyjmenovat něco, a na jakém místě stojí „vytvoř“.

Zde má Lencz celkem tři didaktické body:

1. Podnítit tvořivé myšlení žáků;
2. Tvořivost v oblasti mezilidských vztahů;
3. Řešení problémů;

---

³² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. s. 115 – 116. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

³³ BLOOM, B. S. (ed.). Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain. Reprinted 1968. New York : David McKay Company, Inc., 1956. 207 s.

Pokud nesplníme bod číslo 1, těžko můžeme naplňovat následující dva body. Je však důležité, abychom nepodněcovali tvořivost pouze v hodinách EtV, ale i kdekoli jinde.

Tento bod se s Lenczovým programem shoduje. Otázkou ale zůstává, do jaké míry je na českých školách podporována tvořivost dětí.

6. Žák iniciativně vstupuje do vztahů s vrstevníky, dokáže rozlišit jejich nabídky k aktivitě a na nevhodné reaguje asertivně

Učivo: Základy asertivního chování

- **asertivní chování** – rozlišování mezi nabídkami druhých, schopnost odmítnutí nabídky k podvodu, krádeži, pomlouvání, zneužívání návykových látek a sexuálnímu zneužívání³⁴

Lencz zde upozorňuje na to, že asertivní chování by mělo jít ruku v ruce s prosociálním chováním. Bylo by velkým nedopatřením, kdyby pod zástěrkou asertivity žáci dopouštěli například manipulace, anebo by hledali výhody pouze sami pro sebe.

Lencz rozdělil hodiny asertivity podle čtyř sledovaných didaktických cílů:

1. První hodiny by měly být zaměřené zejména na kognitivní senzibilizaci;
2. Asertivní techniky aplikované na různé situace;
3. Asertivní (prosociální) chování v soutěživých situacích;
4. Uplatnění asertivity při jednání;

Tento bod se s Lenczovým programem shoduje.

---

³⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. s. 115 – 116. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

5. Metodické zpracování části očekávaných výstupů Etické výchovy

I. POZITIVNÍ HODNOCENÍ SEBE

I. I. Sebepoznání

Cíle:

- Žák dokáže popsat sám sebe.
- Žák se pokusí zvládnout svoji reakci při stresové situaci.

Seznam pomůcek:

- ✓ pro každé dítě náčrtník, podložku a kreslířskou rudku
- ✓ jeden podstavec (stačí židle bez opěrátko), a jakékoli 3 věci, které budou položeny na židli a budou tvořit zátiší (například hruška, džbán a kniha)
- ✓ text

Senzibilizace:

Vyučující přečte v kruhu dětem příběh. Ke každé části patří jedna otázka z hodnotové reflexe.

1. Dnes ráno jsem přišla do školy a čekalo mě opravdu nemilé překvapení.
2. Při první hodině češtiny jsme dostali od paní učitelky zadání: „Napište o sobě slohovou práci o tom, jací jste. Práce musí být alespoň na dvě stránky“. V první chvíli jsem si pomyslela: „Super! O mně, to bude brnkačka.“ Ale pak jsem se zarazila: „Co mám vlastně napsat?“
3. „O tom jaké mám vlasy, nebo co ráda dělám po škole, nebo o mé rodině, či snad o mých vlastnostech? A jak mám psát vlastně o sobě? Nemůžu přeci napsat, že jsem krásná a chytrá, ale vždyť nejsem ani hloupá! Už vím, napíši, že hraju dobře na klavír.“

Ale co když dobře nehraju... Pomoooc!“

4. Nakonec jsem vzala pero a začala psát. Napsala jsem, jak se jmenuji, kolik mi je let, o tom jak vypadám, že mám mladšího brášku, a co ráda dělám.

Nakonec se ukázalo, že nic není špatně. Paní učitelka s tím měla totiž trošku jiný záměr. Chtěla totiž vědět, jak na sebe my sami nahlížíme.

Hodnotová reflexe:

1. Co ji mohlo čekat za nemilé překvapení?
2. Co by mohla psát?
3. Co bychom té holčičce mohli poradit?
4. Co to znamená nahlížet na sebe?

Nácvik:

S dětmi utvoříme kruh ze židlí. Každý si sedne na jedno místo, mimo vyučujícího. Ten tentokrát v kruhu s dětmi sedět nebude. Doprostřed kruhu dáme podstavec. Na něj položíme například knihu, hrušku a džbán (může být cokoli jiného), jako kdybychom s dětmi chtěli malovat zátiší. Každému dítěti dáme náčrtník, podložku a rudku. Děti poprosíme, aby u této aktivity od teď vůbec nemluvily, a řekneme jim, že jejich úkolem je nyní namalovat to, co vidí. Tak jak sedí na židli, tak malují to, co vidí přímo před sebou. Je opravdu důležité, aby se děti v tuto chvíli již nepřesouvaly. Po zhruba pěti minutách (záleží na pracovním tempu třídy), když mají děti obrázek rozkreslený, jim řekneme, aby se v naprosté tichosti zvedly a poposunuly se o sedm míst doprava (počet posunutých míst je pouze orientační, není důležité, o kolik míst se děti posunou, ale to, aby se jim změnil pohled na zátiší). Jakmile toto udělají, řekneme jim, ať pokračují v práci. Toto opakujeme ještě maximálně 2x cílem je aby se děti vrátily na své místo.³⁵

Na jakékoli komentáře dětí během práce reagujeme prosbou o ticho.

---

³⁵ Zdroj: Školení EtV Planá nad Lužnicí, 2015

Následuje diskuze:

Učitel si sedne mezi děti do kruhu a v roli moderátora pokládá otázky. Nic nehodnotí. Na žáky netlačí, pokud mu něco nechtějí sdělit, pokračuje další otázkou.

Návrhy otázek:

- Jak jste se u práce cítili?
- Přestal někdo kreslit, když jsem Vás přesunul/a?
- Měl někdo chuť práci vzdát? Proč jsi to neudělal/a, co tě donutilo v tom pokračovat?
- Nechal se někdo během práce někým ovlivnit? (Například tím, že viděl, že někdo vedle něj přestal kreslit, nebo otočil papír a začal znova....)
- Zjistil někdo o sobě něco nového? Chceš nám říci co?
- Zažil někdo už někdy podobnou situaci? Chceš nám říci jakou? Jak si na ni reagoval?
- Má někdo nějaký postřeh k aktivitě, který by nám chtěl sdělit?

Transfer do života – reálná zkušenost:

Pracovní sešit, úkol č. 1 – To jsem Já!

Děti mají za úkol, aby o sobě zkusily také napsat několik vět, jací jsou. Stačí půl stránky textu. Děti píšou text do svých pracovních sešitů. Jakmile mají práci hotovou, sedneme si s nimi zpět do kruhu. Zde nám ten, kdo chce, může přečíst, co napsal.

I.II Moje silné a slabé stránky

Cíle:

- Žák rozumí tomu, co jsou to silné a slabé stránky lidské osobnosti.
- Žák dokáže vybrat alespoň jednu věc, ve které je dobrý, a jednu věc, která mu nejde.

Seznam pomůcek:

- ✓ rozstříhaný a očíslovaný text

Senzibilizace:

Vyučující rozstříhá text³⁶ na tři části. Z druhé strany je očísluje podle toho, jak jdou za sebou. Sedne si s dětmi do kruhu, a vybere tři děti, před které položí papír ovšem textem dolů a číslem nahoru. Žák, který má na papíře číslo 1, otočí a přečte dětem část textu. Po přečtení první části položí vyučující dětem otázky z hodnotové reflexe, které jsou uvedené pod číslem 1. Stejně postupuje i s dalšími částmi textu.

1. V Číně měl jeden nosič vody dvě hliněné nádoby. Visely na obou koncích klacku, které nosil na krku. V jedné byla prasklina, naproti tomu ta druhá byla dokonalá a vždy nesla plnou míru vody. Na konci dlouhé cesty, která trvala od potoku až domů, měla prasklá nádoba vody už jen do polovičky. Tak se to opakovalo celé dva roky: den co den nosil nosič do domu jen jednu a půl nádoby vody.

2. Samozřejmě, že dokonalá nádoba byla pyšná na svůj výkon, vždyť přinesla pokaždé všechnu vodu. Ale chudák prasklá nádoba se styděla za svoji nedokonalost a cítila se uboze, protože je schopná jen polovičního výkonu. Po dvou letech soužení oslovila nosiče u potoka: „Stydím se, protože voda ze mě teče po celou cestu domů.“

3. Ale nosič jí odpověděl: „Všimla sis, že květiny rostou jen na tvoji straně chodníku a ne na straně druhé? To proto, že jsem věděl o tvém nedostatku a na tuto stranu cesty jsem rozséval jejich semena. To ty jsi je každý den zalévala, když jsme se vraceli domů. Dva roky sbírám tyto krásné květiny, abych si ozdobil svůj stůl. Kdybys nebyla taková, jaká jsi, tak by tato krása nemohla rozzářit můj domov.“

³⁶ NOVÁKOVÁ, Marie. A KOLEKTIV. *Manuál pro učitele Učíme etickou výchovu*. 2006. vyd. Praha: Luxpres, 2006

Hodnotová reflexe:

Otázky k první části textu:

- Jak se asi prasklá nádoba cítila?
- Mohla se kvůli té prasklině trápit? Pokud ano, tak proč něco neřekla, když jí to vadilo?
- Proč s tím něco neudělal ten nosič? Mohla mu prasklá nádoba vadit, nebo se na ni mohl zlobit, protože ona nebyla dokonalá?
- Je možné, že se jí ta druhá nádoba posmívala?

Otázky ke druhé části textu:

- Měli byste strach z odpovědi?
- Co jí asi nosič odpověděl?
- Jaké byste měli pocity, kdybyste byli prasklá nádoba? Co byste cítili k druhé nádobě?

Otázky ke třetí části textu:

- Co si asi myslely květiny?
- Jak byste se cítili teď, kdybyste byli prasklá nádoba?
- Může být nějaký váš nedostatek pro někoho prospěšný?
- Myslíte si, že život s našimi chybami počítá?

Nácvik:

Pracovní sešit, úkol č. 2 – Nádoba a květina

Žáci mají obrázek květiny a prasklé nádoby. Do květiny mají za úkol napsat to, co jim jde a do prasklé nádoby s čím zápasí.

Po dokončení mohou žáci udělat dvojice a v těch si sdělit své silné stránky. Pokud chtějí, mohou se svěřit i s tím, s čím zápolí.

Transfer do života – reálná zkušenost

Sedneme si s dětmi zpět do kruhu. Nejprve nám ten, kdo chce, může přečíst, co napsal. Pokud chtějí děti přečíst pouze své silné stránky a slabé si chtějí nechat sami pro sebe, nenutíme je. Každý přečte to, na co se cítí. Poté vyučující zadá téma k diskuzi (může ho napsat i na tabuli):

- Stalo se Vám někdy, že Váš nedostatek byl někomu užitečný.

Děti necháme chvíli přemýšlet. Poté, pokud chtějí, si mohou nejprve povídat po dvojicích nebo v malých skupinkách. Na závěr, ti co budou chtít, nám mohou říci svůj příběh v kruhu.

I.III Moje vlastnosti

Cíle:

- Žák zvládne rozlišit, jaký je rozdíl mezi vlastností a dovedností.
- Žák dokáže vybrat alespoň jednu dobrou vlastnost a jednu špatnou vlastnost, kterou má.

Seznam pomůcek:

- ✓ míček
- ✓ text

Senzibilizace:

Vyučující přečte v kruhu dětem příběh³⁷. Ke každé části patří jedna otázka z hodnotové reflexe.

---

³⁷ KROLUPPEROVÁ, Daniela a Miloš KRATOCHVÍL. *Draka je lepší pozdravit, aneb O etiketě*. 1. vyd. Ilustrace Markéta Vydrová. Praha: Mladá fronta, 2009, 132 s. ISBN 978-802-0419-996.

O CHAMTIVÉM KAKTUSU

Byl jednou jeden stůl na květiny. Stál v obývacím pokoji a bylo na něm pěkně veselo. Hlavně hovorno a výřečno. Obývaly ho totiž samé upovídané rostliny. Tchýniny jazyky tam celé dny vedly řeči s azalkou, dohadovaly se s filodendronem a utahovaly si z fíkusu. Pořád rozdávaly dobré rady, které ovšem nikdo nechtěl poslouchat. Azalka s filodendronem hrávaly celé hodiny slovní fotbal. Anebo si vyprávěly o lidech, kteří se o ně starali. Fíkus si občas pro sebe pobrukoval lidové písně, tak zvané fíkuský. Byl totiž hudebně nadaný. No, ještě že lidé nerozumí tiché řeči rostlin. To by jim z toho mumraje šla hlava kolem.

Jediná rostlinka, která se nikdy s nikým nedala do řeči, byl kaktus. Celé dny jenom koukal jako mrzout. Každý den měl špatnou náladu. Vždycky přišel na něco, co ho rozzlobilo. Když venku pršelo, zlobil se, že prší. Ať bylo, jak bylo, kaktusu nikdy nebylo nic po chuti. Když už něco řekl, tak si pouze postěžoval.

Ostatní rostliny by si s kaktusem docela rády popovídaly, ale on je pokaždé odbyl, i azalku, která byla milá a příjemná společnice. Nádherně kvetla, voněla a těšila každého, kdo se na ni jenom podíval. Ovšem kromě kaktusu.

„To je krásný den, vidíte,“ kochala se jednoho letního rána azalka pohledem z okna. Venku svítilo sluníčko, ptáčci zpívali a na zápraží se vyhřívala kočka. Všechny ostatní rostliny souhlasně pokyvovaly listy a tchýniny jazyky pro jistotu dodaly, že ony takové počasí dobře znají.

Jen kaktus neodpověděl a zamračeně koukal ven. Už delší dobu měl pocit, že se všechny ostatní rostliny mají nějak lépe než on. Jenom nemohl přijít na to, čím to je. Až dneska ho to napadlo. Všechny ostatní rostliny dostávají mnohem víc vody než já! To je ale nespravedlnost! Azalku a vůbec všechny tady zalévají každý den, jenom mě jednou za týden! Taková křivda! Záviděl kaktus a nepřátelsky se díval na ostatní květiny. „Vám se to usmívá,“ prohlásil trpce.

Ostatní rostlinky se na něj překvapeně otočily, protože vůbec nečekaly, že by snad zrovna dneska promluvil.

„Prosím?“ zeptala se zdvořile azalka. „Ptáte se, proč se usmíváme?“ „Protože je tak krásný den!“ vysvětlil mu hned fíkus. „Ne,“ odpověděl kaktus zlým hlasem. „Říkám, že vám se to usmívá, když máte dost vody!“

Ostatní rostliny byly celé zaražené. „Vy máte nedostatek vody?“ podivily se tchýniny

jazyky. „To je divné, tady se přece o nás všechny dobře starají, přesazují nás a hnojí...“ „O vás se dobře starají,“ zavrčel zle kaktus. „O mě ne.“ „Ale prosím vás, pane kolego kaktuse,“ ozval se filodendron. „Vždyť vás každé jaro přesazují. A jaký máte nádherný nový květináč! Nebude to třeba tím, že vy prostě potřebujete vody méně? Vždyť přece pocházíte z dalekých krajin, kde jen málokdy prší, že?“

Kaktus se maličko zamyslel. Byla pravda, že vůbec nepociťoval žádnou žízeň a ani trochu neusychal. Možná má filodendron pravdu. Ale proč bych měl mít něčeho míň než ostatní, pomyslel si nakonec a řekl: „Kdepak. Mám málo vody.“ A už nepromluvil. Za několik dní odjížděla rodina, které rostliny patřily, na dovolenou. Protože lidé nechtěli, aby rostlinky měly bez nich žízeň, připravili speciální nádobu s vodou a trubičkami, odkud budou rostliny samy pít. A rostlinky rostly, kvetly, a když na ně přišla žízeň, napily se.

Všechny, až na kaktus. Konečně, zaradoval se ten pichlavec chamtivě a napil se trubičkou jako brčkem. Pak začal chlemtat. Neměl ani maličko žízeň, ale prostě nechtěl mít méně vody než ostatní. Ha, řekl si v duchu, teď si konečně dám pořádně do kořenů. A když si uvědomil, že by mohl mít vody dokonce ještě víc než ostatní rostlinky, pokud ji dokáže všem rychle vypít, pil jako drak.

A co se nestalo! Protože kaktus opravdu pochází z daleké cizí krajiny, kde vládne velké horko a sucho, potřebuje mnohem méně vody než jiné domácí rostliny. A když tak chamtivě pil, měl za chvíli v květináči víc vody, než mohl spotřebovat. Netrvalo dlouho a hamižnému kaktusu začaly z té vody uhnívat kořeny. Bylo zle. Kořeny hnily a hnily a kaktus se rozstonał.

„Ach ouvej, já chořím,“ nařikal hlasitě, „já chořím!“ Ostatním rostlinkám ho bylo moc líto, ale pomoci mu samozřejmě nedokázaly.

Když už to vypadalo, že je s kaktusem amen, vrátila se rodina z dovolené. Lidé kaktus hned přesadili a zbavili ho přebytečné vlhkosti. V novém bydlení se ten starý mrzout nakonec přece jen vzpamatoval a uzdravil se.

Měl velkou radost, že je zase v pořádku a už mu nehnijí kořeny. Byl moc rád, že ho jeho lidé zalévají jen jednou do týdne tak, jak to potřebuje. A i když tenhle mrzoutský kaktus nepatřil k nejbystřejším rostlinkám, docela dobře pochopil, že hamižnost kaktusu ani člověku spokojenost nepřinese.

Hodnotová reflexe:

Otázky k první části textu:

- Jaký kaktus byl?
- Proč měl špatnou náladu?
- Chtěl by ho někdo z Vás za kamaráda? Proč ano/ne?
- Znáte někoho takového?

Otázky ke druhé části textu:

- Jak se kaktus cítil?
- Co je to křivda?
- Měl kaktus právo se zlobit?

Otázky ke třetí části textu:

- Jak byste se cítili vy na místě kaktusu?
- Měl pravdu filodendron nebo kaktus?

Otázky ke čtvrté části textu:

- Starala se rodina o květiny dobře?
- Máte doma také květiny, o které se staráte?
- Zachoval se kaktus správně?
- Víš o někom, kdo udělal něco podobného?
- Jak asi bude příběh pokračovat?

Otázky k páté části textu:

- Jak se asi kaktus cítil teď?
- Myslíte, že se ze svého chování poučí?
- Poučili jste se někdy vy ze svého chování? Jak?

Otázky k šesté části textu:

- Co je to hamižnost?
- Co to je vlastnost?
- Jaké měl kaktus vlastnosti, jaké měli vlastnosti ostatní rostliny a rodina?
  - Po této otázce se můžeme vrátit na začátek textu a přečíst znovu dětem popisy rostlin.

Nácvik:

Pracovní sešit, úkol č. 3 – Kaktus

Děti mají za úkol v pracovním sešitě napsat ke každému trnu kaktusu nějakou svoji vlastnost. Pod obrázkem mají pár nápověd pro inspiraci. Vyučující dětem zdůrazní, aby se snažily psát co nejvíce dobrých vlastností, a ne pouze ty špatné. Není ale nutné, zaplnit všechny trny. Dále děti upozorní na to, aby psaly opravdu své vlastnosti, tedy ty, které mají a ne ty, co by chtěly mít.

Po dokončení si děti kaktus mohou vybarvit.

Transfer do života – reálná zkušenost

Práce v kruhu:

Postavíme se s dětmi do kruhu. Každý si vybere alespoň jednu pozitivní vlastnost, kterou má. Do kruhu vezmeme i míček. Tím si házíme:

Kdo má míček, řekne svoji pozitivní vlastnost. Poté hodí míček někomu dalšímu a ten dělá to samé. Pokud měl už někdo míček 2x, sedá si na zem. Kdo chtěl říci pouze jednu svoji pozitivní vlastnost, může si sednout i přes to, že měl míček pouze jednou. Takto hrajeme, dokud všichni neseďme na zemi.

I.IV Moje hodnoty

Cíle:

- Žák dokáže rozlišit mezi tím, co je zodpovědnost a co je starost.
- Žák porozumí tomu, co je to žebříček hodnot, a proč každý máme svůj žebříček jiný.

Seznam pomůcek:

- ✓ text

Senzibilizace:

Vyučující přečte v kruhu dětem příběh³⁸. Ke každé části patří jedna otázka z hodnotové reflexe.

MALÝ PRINC

Na poušti pilot opravuje porouchané letadlo. Náhodou se setká s malým chlapcem z jiné planety. Malý princ tam žil sám, měl jen růží a na starosti vymetal tři sopky. Byla to malá planetka. Toužil mít společnost – beránka.

Pátého dne, zase díky beránku, odhalilo se mi tajemství života malého prince. Zeptal se mě náhle a bez úvodu, jako by jeho otázka byla výsledkem nějakého problému, o kterém dlouho tiše uvažoval:

„Když beránek okusuje keře, spásá také květiny?“

„Beránek spase všechno, na co přijde.“

„I květiny, které mají trny?“

„Tak načpak jsou ty trny?“

Nevěděl jsem. Měl jsem právě spoustu práce, protože jsem zkoušel odšroubovat příliš utažený svorník k motoru. Působilo mi to plno starostí, neboť jsem přicházel na to, že porucha je asi velmi vážná. A poněvadž pitné vody ubývalo, obával jsem se nejhoršího.

„Nač jsou ty trny?“

Malý princ nikdy neupustil od otázky, když ji jednou dal. Svorník mě zlobil a odpověděl jsem, co mě právě napadlo: „Trny nejsou na nic. Od květin je to čirá zlomyslnost!“

Ale po chvílce mlčení odsekl trochu nevraživě:

„Nevěřím Ti! Květiny jsou slabé. Jsou naivní. Zabezpečují se, jak dovedou. Myslí si, že jsou strašné, když mají trny...“

Neodpověděl jsem. V té chvíli jsem si říkal: Jestli se ten svorník ještě pohne, rozbiji ho kladivem. Malý princ mě znovu vyrušil z přemýšlení:

„A myslíš, že květiny...“

³⁸ DE SAINT - EXUPÉRY, Antoine. *Malý princ*. Praha: Albatros, 2005. ISBN 80-00-01462-9.

„Ale kdepak! Já nic nemyslím!“ odpověděl jsem nazdařbůh.

„Já myslím na vážné věci.“

Podíval se na mne užasle.

„Na vážné věci!“

Viděl, jak se skláním s kladivem a s prsty černými od oleje nad předmětem, který se mu zdál hrozně ošklivý.

„Mluvíš jako ti dospělí!“

To mě trochu zahanbilo. A ještě nemilosrdně dodal:

„Všechno spleteš dohromady... Všechno pomícháš!“

Byl opravdu velice rozhněván. Potřásal ve větru svými sytě zlatými vlasy:

„Znám planetu, kde žije jeden moc červený pán. Nikdy nepřivoněl ke květině, nikdy se nepodíval na hvězdu. Nikdy neměl nikoho rád. Nikdy nic nedělal, jen počítal. A celý den opakuje jako ty: Já jsem vážný člověk! A nafukuje se pýchou. Ale to není člověk, to je pýchavka!“

„Cože to je?“

„Pýchavka!“

Malý princ byl teď hněvem celý bledý.

„Už miliony let si květiny tvoří trny. A beránci je přesto po miliony let okusují. A to není vážná věc, snažíme-li se pochopit, proč se květiny tolik namáhají, aby měly trny, když ty trny na nic nejsou? Copak boj beráneků a květin není důležitý? Není to vážnější a důležitější než počítání toho tlustého červeného pána? A co když já znám květinu, jedinou na světě, protože neroste nikde jinde než na mé planetě? A co když mi tu květinu nějaký beránek rázem zničí, jen tak, jednou z rána, a ani si neuvědomí, co dělá? To že není důležité?“

Zarděl se a po chvíli pokračoval:

„Má-li někdo rád květinu, jedinou toho druhu na miliónech a miliónech hvězd, stačí mu, aby byl šťasten, když se na ty hvězdy dívá. Řekne si: Tam někde je má květina... Ale sežere-li beránek květinu, bude to, jako by najednou všechny hvězdy pohasly! A to že není důležité!“

Nemohl už dál mluvit. Propukl náhle v pláč. Nastala noc.

Odhodil jsem náradí. Nezáleželo mi už na kladivu, svorníku, žízni ani smrti. Na jedné hvězdě, na planetě, na té mé, na Zemi, bylo nutno utěšit malého prince. Vzal jsem ho do náruče. Kolébal jsem ho. Říkal jsem mu: „Květině, kterou máš rád, nehrozí nebezpečí...“

Nakreslím tvému beránkovi náhubek. Nakreslím ti pro tvou květinu ohrádku... Udělám...“ Nevěděl jsem už pořádně co říci. Připadal jsem si strašně nešikovný. Nevěděl jsem, jak se mu přiblížit, jak se k němu dostat... Svět slz je tak záhadný.

Hodnotová reflexe:

Otázky k první části textu:

- Dokážete si představit, že byste žili sami a měli jen růži a na starosti 3 sopky jako malý princ?
- Představte si něco, co byste chtěli úplně nejvíce ze všeho (například hračku, počítač... cokoli). Malý princ chtěl beránka, co byste v takové chvíli chtěli vy? Liší se ty dvě věci? Tedy to, co byste chtěli vy nyní a co byste chtěli v případě, že byste byli malým princem?

Otázky ke druhé části textu:

- Pilot teď nemá na prince čas. Jak asi malému princovi je, když se potřebuje na něco zeptat a on ho odbývá?
- Stalo se vám také někdy něco podobného, že na vás dospělí neměli čas? Co jste v té chvíli dělali?
- Mohou nastat situace, kdy na vás opravdu dospělí nemohou mít čas? Jaké?
- Stane se i vám, že nemáte na někoho čas?

Otázky ke třetí části textu:

- Princ má za svou květinu zodpovědnost. Chce i beránka. Má ale strach, aby mu beránek květinu nezničil. Máte i vy za někoho nebo za něco zodpovědnost?
  - Zde je důležité, aby děti pochopily rozdíl mezi tím, kdy mají za něco zodpovědnost a kdy mají něco na starost.
- Každý má jiný žebříček hodnot, zamyslete se, co je důležité pro pilota a co pro malého prince?

Otázky ke čtvrté části textu:

- Co byste teď dělali na místě pilota?
- Jak bychom mohli princovi pomoci, aby měl beránka i květinu?

Otázky k páté části textu:

- Zachoval se teď pilot správně?
- Cítil se někdy někdo z vás jako malý princ? Co vám pomohlo?

Nácvik:

Pracovní sešit, úkol č. 4 – Moje hodnoty

Žáci mají za úkol napsat 5 věcí, které jsou pro ně důležité. Poté se mají zkusit vcítit do role malého prince a napsat 5 věcí, které by pro ně byly důležité, kdyby byli malým princem.

Jakmile dopíše hodnoty, mají za úkol nakreslit si svoji vlastní planetu, na které by chtěli žít, kdyby byli malým princem.

Transfer do života – reálná zkušenost

Práce v kruhu:

Žáci, kteří chtějí, představují ostatním svoji planetku. Mohou také říci, jaký si sestavili svůj žebříček hodnot a jaký žebříček hodnot si myslí, že má malý princ. Poté co domluví poslední žák, jim učitel položí otázku k přemýšlení:

- Proč máte jiný žebříček hodnot Vy a jiný má malý princ?

Děti necháme chvíli přemýšlet. Poté, pokud chtějí, mohou nejprve své názory sdílet ve dvojicích nebo v malých skupinkách. Na závěr se sejdeme v kruhu, sdělíme si své názory a pokusíme se vysvětlit si, proč jsme na tom s žebříčkem hodnot každý jinak.

II. POZITIVNÍ HODNOCENÍ DRUHÝCH

II. I. Moje oblíbená hračka

Cíle:

- Žák si vyzkouší popsat něco, co má rád.
- Žák se seznamuje s pozitivním hodnocením druhých.

Seznam pomůcek:

- ✓ papíry
- ✓ pokud vyučující chce, může si s sebou do hodiny vzít plyšového psa

Senzibilizace:

Vyučující přečte v kruhu dětem příběh:

Moje oblíbená hračka:

Moje oblíbená hračka je plyšový pejsek. Jmenuje se Ďapka. Ďapku jsem dostal, když jsem šel poprvé do školky. Maminka mi ho koupila, aby mi ve školce nebylo smutno, a měl mě kdo hlídat. Od té doby nosím Ďapku skoro všude s sebou. Jezdí s námi na výlety, a dokonce s námi letěl i v letadle. Je skoro jako můj nejlepší kamarád. Můžu mu říci úplně všechno a vím, že to nikomu neprozradí – samozřejmě, je to proto, že neumí mluvit, ale to nevadí. Dřív, když jsem ještě Ďapku neměl, jsem se bál sám usínat v pokojíčku, ale když jsem ho dostal, maminka mi řekla, že mě bude hlídat, takže od té doby jsem se už tolik nebál. Občas se Ďapka někde ztratí, a já se pak někdy zlobím, nebo ho já někde zapomenu, a pak se zase určitě v duchu zlobí on. Vždy ho ale najdu, a pak nás rychle zlost přejde. Mám ho opravdu moc rád!

Hodnotová reflexe:

1. Co si myslíš o Ďapkovi? Mohl by mít také nějaké špatné vlastnosti?
2. Máš také takového kamaráda, klidně i plyšového?
3. Co o pejskovi chlapec psal? Jak ho hodnotil?

Nácvik:

Vyučující poprosí žáky, aby se rozdělili do skupin po 4-5 a zeptá se jich, co si myslí o rčení:

„Lidé se stávají takovými, za jaké je považujeme.“

Toto může vyučující napsat i na tabuli, aby to všichni měli na očích. Děti mají k dispozici papír a pokouší se ve skupině vymyslet, co to znamená, a jak by to co nejlépe vysvětlily. Následuje diskuze na koberci, kde děti říkají svoje návrhy. Vyučující nejprve nechá děti mluvit, aby řekly svoje návrhy. Poté hromadně společně s dětmi shrne, co to znamená. Vysvětlí dětem, co to znamená nálepkování a co je to objektivní a bezelstné, kladné hodnocení.

Transfer do života – reálná zkušenost

Pracovní sešit, úkol č. 5 – Můj plyšový kamarád

Žáci mají za úkol napsat několik řádek o svém nejoblíbenějším plyšákově. Pokud nemají plyšáka, mohou si vybrat jakoukoli hračku, kterou mají nejvíce rádi. K plyšákově, nebo hračce musí mít pozitivní vztah, aby ji dokázali pozitivně ohodnotit.

Poté co dopíší, mají volný list na to, aby si svého plyšového kamaráda, nebo hračku mohli nakreslit.

Po dokončení práce se vyučující s žáky sejde opět v kruhu. Zde mohou děti představit obrázek a mohou nám o něm několik řádků přečíst.

II. II. Chválím, chválíš, chválíme

Cíle:

- Žák dokáže vhodně vyjádřit pochvalu či ocenění.
- Žák se seznámí s tím, co to znamená přehnané chválení, a dokáže odhadnout, jaké může mít toto jednání následky.

Seznam pomůcek:

- ✓ videoklip s písní „Chválím tě Země má“
- ✓ Velký formát papíru s nadpisem: Za co Zemi chválili?
- ✓ Velký formát papíru s nadpisem: Za co Zemi chválíme my?
- ✓ fixy

Senzibilizace:

Vyučující řekne dětem, že jim za chvíli pustí videoklip s písní „Chválím Tě Země má“, a dá jim za úkol, aby si zkusily zapamatovat, za co v písni Zemi chválili.

Poté píseň pustíme³⁹.

Chválím Tě Země má

Autor: Zdeněk Svěrák, Jaroslav Uhlíř

Chválím Tě země má,

Tvůj žár i mráz.

Tvá tráva zelená,

dál vábí nás.

/: Máš závoj z oblaků,

bílých jak sních,

---

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=OpNN-reD66M> [online]. [cit. 2015-10-27].

hvězdo má, bárko zázraků
na nebesích.

At' před mou planetou
hvězdný prach zametou.
Dej vláhu rostlinám,
dej ptákům pít,
prosím svou přízeň dej i nám,
dej mír a klid.

A: Dej vláhu rostlinám,

B: Chválím tě země má,

A: dej ptákům pít,

B: tvůj žár i mráz,

A: svou přízeň dej i nám,

B: tvá tráva zelená;

A: dej mír a klid.

B: dál vábí nás. :/

Svou přízeň dej i nám,
dej mír a klid.

Hodnotová reflexe:

Poté co píseň dohraje, řekne vyučující dětem, že před tabulí jsou 2 velké papíry. Na každém z nich je jeden nadpis. Na prvním: „Za co Zemi chválili?“ a na druhém: „Za co Zemi chválíme my?“. Úkolem dětí tedy je na první papír napsat co si zapamatovaly z písně, a na ten druhý za co by chtěly Zemi pochválit ony. Nikoho do práce nenutíme. Dětem dáme dostatek času na rozmyšlenou. Můžeme je i nechat nejprve povídat a sdílet po dvojicích. Řekneme dětem, že se tam mohou věci opakovat, a každý může zpočátku napsat na papír 2 věci. Pokud jim tam později bude něco chybět, mohou dopisovat dle libosti.

Nácvik:

Pracovní list č. 6 – Chválím, chválíš, chválíme

Žáci mají za úkol napsat, co je podle nich přehnané chválení zda si myslí, že je to dobré či nikoli. Dalším jejich úkolem je se také zamyslet nad tím, jaké toto jednání může mít následky. Poté, pokud budou chtít, mohou zkusit vymyslet nějakou pochvalu pro svého kamaráda.

Transfer do života – reálná zkušenost

Sedneme si s dětmi do kruhu. Nyní mají možnost přečíst, co si zapsaly do svého deníku, tedy co je to přehnané chválení, jaké může mít následky, a co si o tom myslí. Poté, pokud chtějí, mohou přečíst pochvalu pro nějakého svého kamaráda.

Když už se nechce nikdo vyjádřit, rozdělíme děti do skupin. Mají za úkol vymyslet, jak by se zachovaly, kdyby za nimi přišel kamarád s obrázkem, který se mu moc nepovedl a chtěl po nich, aby mu na obrázek řekly svůj názor. Dětem dáme pár minut na rozmyšlení, a pak je necháme předložit své návrhy a společně o nich diskutujeme, zda je to vhodné řešení nebo ne.

- Snažíme se děti dovést k objektivnímu zhodnocení a k tomu, že například alespoň nějaký detail na obrázku jde ohodnotit kladně (volba barev, hezké místo na obrázku, stínování, apod.), ale neměly by kamarádovi lhát, protože by mu tím mohly ublížit.

II. III. Když náš kamarád nemá svůj den

Cíle:

- Žák porozumí tomu, co je to špatná nálada, a že ji může mít každý.
- Žák zvládne vysvětlit rozdíl mezi špatnou náladou a trvalou mrzutostí.
- Žák si vyzkouší odhadnout, jak by mohl pomoci svému kamarádovi, když bude mít špatnou náladu
- Žák se seznamuje s pozitivním hodnocením druhých ve ztížených podmínkách

Seznam pomůcek:

✓ text

Senzibilizace:

Vyučující přečte v kruhu dětem příběh⁴⁰. Ke každé části patří jedna otázka z hodnotové reflexe.

SOBECKÝ OBR

Každého odpoledne, když přišly děti ze školy, chodívaly si hrát do Obrovy zahrady. Byla to veliká rozkošná zahrada s měkce zelenou trávou. Tu a tam zvedaly se nad trávou krásné květiny jako hvězdy, a dvanáct broskvových stromů bylo na jaře obaleno něžnými růžovými a perleťovými květy a na podzim neslo veliké bohatství ovoce. Ptáci seděli na stromech a zpívali tak sladce, že děti často přestávaly si hrát, aby jim naslouchaly.

„Je nám tu blaze.“

Ale jednoho dne se vrátil Obr domů. Byl navštívit svého přítele cornwallského lidožrouta a zůstal u něho sedm let. Za uplynulých sedm let vypověděl všechno, co měl na srdci, neboť nebyl od slova, a rozhodl se, že se vrátí na svůj hrad.

Když přijel domů, spatřil děti, hrající si v jeho zahradě.

„Co tu děláte?“ vzkřikl velmi nevrlym hlasem, a děti utekly.

„Moje zahrada je moje zahrada,“ řekl Obr; „tomu může každý rozumět, a mimo mne nikdo nesmí si v ní hrát!“ I vystavěl vysokou zeď kolem zahrady a dal na ni návěstní tabuli:

VSTUP POD TRESTEM =ZAPOVĚZEN.=

Byl to velmi sobecký Obr. Ubohé děti, neměly si nyní kde hrát. Pokusily se hrát si na silnici, ale silnice byla plná prachu a tvrdého kamení, a jim se na ní nelíbilo. Po

⁴⁰ WILDE, Oscar. *Šťastný princ a jiné pohádky*. V tomto souboru 2. čes. vyd. Praha: Slovart, 1997, 135 s. Pikola. ISBN 80-720-9049-6.

vyučování bloudily kolem vysoké zdi a povídaly si o krásné zahradě za ní. „Jak šťastní jsme tam byly,“ říkali si.

Potom přišlo jaro a celý kraj byl plný kvítků a ptáčků. Pouze v zahradě Sobeckého Obra byla dosud zima. Ptákům se tam nechtělo zpívat, když tam nebylo dětí, a stromy zapomněly kvést. Krásná květina vystrčila hlavičku z trávy, ale když spatřila návěstní tabuli, bylo jí tak dětí líto, že vklouzla zase zpět do země a šla spát. Pouze dva lidé se radovali: Sníh a Mráz. „Jaro na tuto zahradu zapomnělo,“ volali, „budeme tu žít po celý boží rok. Sníh pokryl trávu velikým bílým práškem a Mráz obarvil všechny stromy na stříbrno. Potom si pozvali Severáka, a on přišel. Byl zahalen do kožešin a burácel zahradou celý den a shazoval stříšky komínů.

„To je rozkošné městečko,“ řekl, „to musíme pozvat na návštěvu ještě Kroupy.“ A tak přišly i Kroupy. Den jako den po tři hodiny řinčely na střechu zámku, až rozbily skoro všechnu břidlici a potom se honily dokola zahradou, jak nejrychleji dovedly. Oděny do šedivých šatů a dech jejich byl jako led.

„Nemohu pochopit, proč Jaro nejde tak dlouho,“ řekl sobecký Obr, sedě u okna a hledě na svou studenou, bílou zahradu; „doufám, že počasí se změní.“

Jaro vůbec nepřicházelo, ani léto. Podzim přinesl všem zahradám zlaté plody, ale zahradě Obrově nedal žádných. „Jest příliš sobecký,“ řekl. A tak tam byla stále Zima, a Severák a Kroupy a Mráz a Sníh tančili mezi stromy.

Kdysi z rána ležel Obr v posteli probuzený a tu zaslechl líbeznou hudbu. Zněla tak sladce jeho uším, že si pomyslel, královští hudebníci jistě jdou kolem. A zatím to byl pouze malý konipásek, zpívající před jeho okny, ale on již tak dávno neslyšel ptačího zpěvu ve své zahradě, že se mu zdál nejkrásnější hudbou na světě. Potom přestaly Kroupy a tančili nad jeho hlavou a Severák ustal v burácení a oknem k němu zavanula lahodná vůně. „Myslím, že konečně přišlo Jaro,“ řekl Obr; a vyskočil z postele a vyhlédl oknem.

Spatřil divukrásný zjev. Malou dírou ve zdi vlezly děti do zahrady a seděly na větvích stromů.

Kam dohlédl, na každém stromě bylo děcko. A stromy byly tak šťastny z návratu dětí, že se obalily květy a mávaly mírně svými rameny nad hlavami dětí. Ptáci poletovali kolem a štěbetali rozkoší, a květiny vyhlédaly ze zelené trávy a smály se. Byl to milostný obraz, ale v jednom koutě byla dosud zima. Byl to nejvzdálenější kout zahrady, a stál v něm chlapeček. Byl tak malý, že nebyl s to dotáhnouti na větve stromu,

a chodil kolem něho a plakal. Ubohý strom byl dosud pokryt jinovatkou a sněhem a Severák dul a burácel nad ním.

„Vylez, chlapečku!“ říkal strom, a chýlil větve, seč byl, ale hošík byl příliš malinký.

Obr díval se ven a srdce jeho roztálo. „Jak jsem byl sobeckým,“ řekl, „ted' vím, proč Jaro nepřicházelo. Vysadím toho ubohého chlapečka na strom a potom zbořím zeď, a moje zahrada bude rejdištěm dětí na věky věkův.“ Litoval skutečně velice, co učinil.

I sešel opatrně dolů a otevřel zcela tichounce vrátka a vyšel do zahrady. Ale jak ho děti spatřily, tak se lekly, že všechny utekly a v zahradě nastala zase zima. Jenom chlapeček neutíkal, protože měl oči zlité tak slzami, že přicházejícího Obra neviděl. A Obr se pozadu přikradl až k němu, vzal ho jemně za ruku a vysadil ho na strom. A strom hned rozkvetl, a ptáci přilétli a zpívali na něm, a chlapeček rozepjal své malé paže a zprudka jimi objal Obrovu šíji a políbil ho. A ostatní děti, když viděly, že se Obr více nehněvá, přiběhly zpět, a s nimi přišlo Jaro. „Ted' je zahrada vaše, dětičky,“ řekl Obr a vzal veliký mlat a zbořil zeď. A když šli lidé ve dvanáct hodin na trh, spatřili Obra, hrajícího si s dětmi v nejkrásnější zahradě, jakou kdy neviděli. Po celý den si hrály a večer přišly dát Obrovi sbohem.

„Ale kde je maličký kamarád?“ tázal se, „chlapec, kterého jsem vysadil na strom,“ Obr miloval ho ze všech nejvíce, protože ho políbil.

„Nevíme,“ odpověděly děti, „odešel.“

„Musíte mu říci, aby sem zítra jistě přišel,“ řekl Obr. Ale děti mu řekly, že nevědí, kde zůstává, a nikdy před tím prý ho neviděly; a Obr se velmi zarmoutil.

Každého odpoledne, když bylo po škole, přišly děti a hráli si s Obrem. Ale chlapeček, kterého Obr miloval, se nikdy již neukázal. Obr byl velmi laskav ke všem dětem a přece toužil po svém prvním malém příteli a často o něm mluvíval.

„Jak rád bych ho viděl,“ říkával.

Léta minula, a Obr velice zestárl a zeslábl. Nebyl již s to dováděti s dětmi i seděl ve veliké lenošce a pozoroval děti a jejich hry a obdivoval se zahradě. „Mám mnoho krásných květin,“ říkával, „ale děti jsou květiny nejkrásnější.“

Jednou v zimě, když se oblékal, vyhlédl oknem. Ted' už neměl Zimu v takové nenávisti, protože věděl, že je to pouze spící Jaro, a květiny že si odpočívají.

Hodnotová reflexe:

Otázky k první části textu:

- Máte také nějakou zahradu, kde si hrajete?
- Líbilo by se vám v této zahradě?

Otázky ke druhé části textu:

- Proč asi obr děti vyhnal?
- Jak byste se v této situaci zachovali, být na místě dětí?
- Co si o obrovi myslíte?
  - Pokud budou děti říkat jen negativní věci, můžeme se jich zeptat, jestli by se třeba obr mohl kvůli něčemu trápit, a proto je tak nerudný.
- Stalo se vám někdy něco podobného?

Otázky ke třetí části textu:

- Jaro do zahrady nepřišlo, proč?
- Dokážete si představit, že by letos nepřišlo jaro?
- Může s tím obr ještě něco udělat?

Otázky ke čtvrté části textu:

- Co viděl obr, když vyhlédl z okna?

Otázky k páté části textu:

- Co se asi stane s chlapečkem? Zvládne vylézt na strom?
- Jak byste si s tím poradili vy?

Otázky k šesté části textu:

- Změnil se obr? Pokud ano, jak, a proč si to myslíte?
- Chtěli byste ho za kamaráda? Pokud ano, kamarádili byste se s ním po celou dobu?
  - Některé děti odpoví na druhou otázku ne – pokusíme se je tedy dalšími vhodnými otázkami vést dál – možná změní svůj názor.

- Snažíme se děti navést na to, že i jejich kamarádi, nebo i oni samy mohou mít někdy špatnou náladu. Není však správné, když má někdo špatnou náladu pořád.

Nácvik:

Pracovní sešit, úkol č. 7 – (Ne)sobecký obr

Žáci mají za úkol napsat obrovi dopis, kterým by ho rozveselili. Mohou čerpat i ze své zkušenosti, pokud se jim už někdy podařilo rozveselit nějakého kamaráda, nebo si můžou vzpomenout na to, jak rozveselil někdo je.

Po dopsání mají volný list, na který mohou nakreslit obrázek, jak si představují zahradu z příběhu.

Transfer do života – reálná zkušenost

Sedneme si s dětmi do kruhu. Nejprve popisují, jak by mohly rozveselit obra. Poté se jich zeptáme, kdy měly naposledy špatnou náladu ony, a co jim pomohlo, nebo co dělají, když mají špatnou náladu. Kdo, nebo co je nejčastěji rozveselí a zda někdy rozveselily svého kamaráda, sourozence, nebo své rodiče. Do diskuze nikoho nenutíme.

III. EMOCE

III. I Naše pocity

Cíle:

- Žák se seznámí s tím, co to jsou pocity.
- Žák se učí vyjádřit své pocity, a pocity jiných.

Seznam pomůcek:

- ✓ text

Senzibilizace:

Vyučující přečte v kruhu dětem příběh⁴¹. Ke každé části patří jedna otázka z hodnotové reflexe.

TAJEMSTVÍ PROUTĚNÉHO KOŠÍKU

Klárčiny starosti na konci léta

Klárka seděla na peci a prožívala svou starost. Ne obyčejnou školáčkou, co si první den obleče, jestli si vezme aktovku a s kým se posadí. Odjížděla z Janovic. Od první do čtvrté tu chodila do školy a hospodařila v chalupě s babičkou, a teď ji rodiče berou do Prahy.

To se ví, na něco je to dobře, a na něco ne. Prima je, že odted'ka už bude pořád s bráškou. Je mu pět let, babička mu říká živé stříbro a prý ji dohromady s Klárkou utrápí. Ale to říká jen tak a vždycky honem dodá: „Jenže já se nenechám.“ S Klárkou bývá Vojtíšek celé prázdniny. Ke konci léta se skoro těšila, až si ho rodiče odvezou, protože kam se vrátne, tam má kluka v patách. Můžou na něho s Vlád'ou a Tondou pokřikovat „ocásku“ nebo vykládat, že některá dobrodružství pro mrňouse ještě nejsou, všechno jedno. Všude se tlačí. Ale ve školním roce přivázejí mamka s tat'kou Vojtíška

⁴¹ ZINEROVÁ, Markéta. *Tajemství proutěného košíku*. Praha: Albatros, 1978. ISBN 13-842-78.

jen někdy na sobotu a neděli, a to se Klárka zase těší, až bude s ní. A přece je o hodně lepší být s bráškou pořád dohromady a třeba se i poprat, než se s ním co chvíli loučit. A bude víc s maminkou. U tatky Klárce tak nepřijde, že nejsou pořád spolu. Jestli to není tím, že na ní pořád něco chce; aby chodila rovně, neříkala ve spěchu potoe, ale protože, věnovala se kreslení (nejlíp denně), a to dojde trpělivost i nejtrpělivějšímu dítěti. Zato maminka! Jistě už její rodiče věděli, že bude zvláštní, když jí dali jméno Miriam. A taky že ano, maminka je herečka, a ne obyčejná, ale loutková. Má jemný hlas a mluví většinou všelijaké milé dívky, malá zvířátka a princezny. V divadle je herečka, která chodila s maminkou do školy, a ta má hlas jako desátník a mluví čarodějnice a jiné takové role. Když tatka svou otcovskou péčí o Klárku přehání, mamka mu řekne: „Nezapomeň, žes byl taky dítě.“ Tatínek se vždycky zatváří, jako by spolkl kost, zamrká a upře oči na dveře, maminka si lehce povzdychne a většinou potom odejdou vedle. Tam si dlouho vykládají o výchově, totiž tak dlouho, dokud maminka tatínkovi nedá za pravdu. Tatka je pak ohromně rád, jak ji přesvědčil, na dceru chvíli zapomene a je pokoj. Až bude Klárka v Praze, půjde na všechna maminčina představení. Nevadí, že bude mezi ostatními dětmi vyčouhlá, do maminčina divadla totiž chodí nejvíc školky a prvňáci. Podívá se ještě za kulisy, kde loutky a maňásci jsou najednou ztichlí a nehybní a visí jeden vedle druhého skoro jako kabáty v šatně a jenom Klárka si je může pohladit a zahýbat jimi. A maminka nebo nějaký jiný herec s nimi chvíli zahraje jenom pro ni. Proto se do Prahy těší, jenže...

Klárka sebou zavrtěla a rozhlédla se po peci, která krásně hřeje do zad, když babička topí, a kde měli nakramašené panny, hadříky a plyšová zvířata. Po světnici se staromódním lustrem, na němž se pohupovala mucholapka, po babiččině výstavě porcelánových kořenek a podlaze vychozené na suky. Bábinu chalupu si s sebou nevezme, ani stodolu, kde si za deště hrají, ani kousek Janovic, stoh na strništi, lesy a rybník. Vždyť v Janovicích, Klárka je o tom přesvědčená, je i nebe jiné. V létě modřejší a v zimě víc podobné bílé peřině. V Praze jí zimní nebe připomíná poklop šedivé krabice a ráda by věděla, komu se líbí! A její nejlepší kamarádi Vláďa Karas a Tonda Neděla zůstanou pochopitelně tady, a to jí dělalo největší starost. V Praze se ještě jakžtakž zná s Alicí z druhého poschodí, ale to je nána. Jednou jí řekla: „Alice, rozježená palice, uškrtila zajíce!“ a Alice hned doma žalovala a její maminka přilítla k Vavruškům. „Tak proč jí dali jméno, které dítě s fantazií svádí,“ řekla maminka. „Alice – police, pro Alici makovici, dám Alici prkenicí, mě to svádí taky.“ S Alicí to tedy

nešlo, ale i kdyby byla docela dobrá holka, kam se hrabe na janovické kluky! S Vládou se začala kamarádit asi proto, že bydlí naproti, a Tonda byl Vládův kamarád odjakživa. A pak spolu chodili všichni tři. Úplně nejvíc se kamarádí dohromady Tonda s Vládou, ale Klárku berou všude s sebou. A to už tak dlouho, že ostatní ve třídě se jim dávno přestali pošklebovat, že oni se zahazují s holkou a ona lítá s kluky. Jednoho z nich si možná vezme za muže. Ještě neví kterého, ale zatím si tím hlavu neláme. Vždyť je ještě malá. A kluci vlastně taky. Vlád'a by klidně mohl být jednou Klárčin ženich, docela se jí líbí, ale letošní prázdniny se jí začal trochu víc líbit Tonda. Je z hájovny, houká jako sova, a když ve škole berou nějaké lesní zvíře, Tonda ho na požádání klidně předvede, i divoké prase. A Klárka si začala představovat, jak z toho všeho ven.

Kdyby tak Janovice i s Karasovic stavením a hájenkou mohly stát třeba v Praze u nich na náměstí! Vzali by s bráškou kluky do divadla, zrovna by tam seděla Alice a hned by zlostí celá zezelenala, že to jsou Klárčini kamarádi, a ne její. Opona jde nahoru, krásná princezna řekne maminčíným hlasem: „Ó, já nešťastná!“ – Když vtom Vojta mlaskl, jako když chrochtne podsvinče. Divadlo rázem zmizelo. Na stoličce pod pecí seděl Vojtíšek, kolem pusy marmeládové vousy a div se nezadusil buchtou. Klárka dostala vztek. Zrovna teď musí Vojta jít jako – a hned mu řekla co. Vojtíškovy oči zžalostněly. Honem dokousal sousto, stáhl pusu do pekáčku a začal nabírat. Ještě že je takový hltoun, pomyslela si Klárka. Až půjdeme na stoh, pošlu ho pro škvarky a utečeme. Babička byla právě v komoře. Klárka si rychle roztáhla uši, vyvalila na Vojtu oči a sykla: „Uřvanče!“ Vojtíšek okamžitě zabečel.

„Co je, co je?“ divila se babička. Klárka sedí na peci jako milius, tak jakpak mu zase něco provedla? „Bé!“ snažil se Vojtíšek, „ona mi nadává uřvanče! Já nejsem uřvanec, já se pořád směju, bé!“ „Ba ne, řveš, vždyť ho slyšíš, babi!“ Ach jo, pomyslela si babička, jiné babičky si pohoví, něco upletou, a já abych pořád dělala soudce. Nahlas ale neřekla nic, protože hubatice na peci by se dala slyšet, že jí podrží vlnu na motání a co jí babička uplete? Na to má při těch dvou divousech a při králících pomyšlení. Řekla tedy jen: „Klárko, zase mi ho šidíš? Vojtíšek pláče jenom kvůli tobě. Jinak je to můj hodný, usměvavý chlapeček.“ Vojta se jí honem přitulil do klína: „A veselej jsem, babi, vid’!“ Utřel si do bábiny zástěry drobky, a aby babička neviděla, cenil na Klárku zuby. Klárka pohodila hlavou, seskočila z pece a šla pryč. „Kam jdeš?“ odlepil se kluk okamžitě. „Já jdu s tebou!“ „To víš, že jo,“ udělala na něho kukuč a byla tatam. „Že by ses jí doprošoval,“ zlobila se babička, nevydržela a spiklenecky zašeptala: „Žádný strom

neroste do nebe. Vyrosteš a nameleš jí. Dojez buchtu, ať je to brzo,“ povzbudila ho. Pro Vojtíška to sice byla malá útěcha, nedovedl si představit, že Klárku někdy doroste, ale budiž. Jíst může. „Taky mi včera řekla prašivej kojote,“ postěžoval si. „Babi, co je to kojot?“

Klárka vyběhla na půdu. Měla tu z vikýře svoji pozorovatelnu a koukala z ní, kde se co děje, hlavně u Karasů naproti. Někdy si s Vlád'ou povídali z půdy na půdu. A vůbec, je to hloupost, vymýšlet si Janovice na jejich náměstí. Zůstanou tady pod vrchem Plameňákem, s tím se nedá nic dělat. A kluci taky. Ale co když na ni zapomenou? Až ji zazáblo. A to ne, to by byla nespravedlnost!

A Klárku napadlo, jak jim paměť vylepší. Sáhla do šuplíku staré almary, kde měla všechno možné, taky náčrtník a pastelky, a pustila se do kreslení. Namaluje všelijaké příhody, co kdy spolu zažili, a než odejde, obrázky dá klukům. Můžou si je dát za rámeček a nezapomenou. Jenže stačila pokreslit sotva jednu čtvrtku, když ze své vyhlídky něco spatřila. Položila náčrtník a vyběhla ven.

Hodnotová reflexe:

Otázky k první části textu:

- Proč ji rodiče chtějí vzít do Prahy?
- Jaké to asi je, když doteď bydlela na vesnici a teď musí do Prahy?
- Na co by se mohla těšit?

Otázky ke druhé části textu:

- Zkuste domyslet poslední větu: „Proto se do Prahy těší, jenže...“
- Říkala přece, na co všechno se těší, tak co ji asi trápí?

Otázky ke třetí části textu:

- Jak z toho ven?
- Co by Klárka mohla udělat?
- Co byste dělali na jejím místě vy? Chtěli byste zůstat v Janovicích, nebo jeli raději do Prahy?

Otázky ke čtvrté části textu:

- Zachovala se Klárka k bráškově hezky?
- Také se někdy se sourozencem zlobíte?
- Chtěli byste někdy být sami a sourozenec je Vám stále „za patami“?
- Mohla to Klárka myslet jenom ze srandy?

Otázky k páté části textu:

- Mohli by na ni kluci opravdu zapomenout?
- Co Klárka může udělat pro to, aby na ni kluci nezapomněli?

Otázky k šesté části textu:

- Je to dobrý nápad nakreslit jim obrázky se zážitky, které spolu zažili?

Nácvik:

Pracovní sešit, úkol č. 8 – Pocity

Žáci mají za úkol nakreslit obrázek, na kterém bude jejich nejlepší zážitek se třídou - co se jim nejvíce líbilo, a na co by nechtěli zapomenout. Nemusí to být z tohoto školního roku, ale může to být i z předchozích let. Pokud nevymyslí nic s celou třídou, tak alespoň s několika spolužáky. Dále si mají zkusit vzpomenout, proč se jim daný zážitek tak moc líbil, a jaké při tom měli pocity. To mají zapsat vedle obrázku.

Transfer do života – reálná zkušenost

Posadíme se do kruhu, a žáci, kteří chtějí, nám povídají o svém obrázku. Buď přečtou, co k tomu napsali, anebo obrázek ve stručnosti popíší. Pokud budou žáci souhlasit, můžeme si od nich půjčit sešity, obrázky nakopírovat a udělat si z nich společně ve třídě koláž s názvem „Nejkrásnější okamžiky naší třídy“.

III. II Emoce a jak na ně

Cíle:

- Žák se seznámí s tím, co to jsou emoce.
- Žák porozumí tomu, proč je dobré umět svoje emoce ovládat.

Seznam pomůcek:

- ✓ video: Včelí medvídci – Zlobivý
- ✓ kartičky na popsání emocí
- ✓ papíry
- ✓ školní iPady, nebo tablety (pokud je škola má k dispozici)

Senzibilizace:

Vyučující pustí dětem příběh⁴². Postupně příběh zastavujeme a povídáme si o něm. Ke každé zastavené části patří jeden blok s otázkami z hodnotové reflexe.

1.	0:50 min	Přišlo jaro a v chaloupce se mamince narodila dvě čmeláčí miminka. Čmelda a Brumda.
2.	2:23 min	Čas utíkal, a malí čmeláčci rostli jako z vody. Vedle domku čmeláků spadla na zem jahoda a Čmelda s Brumdou si s ní pohrávali. Čmeláčí maminka je napomenula, že by se raději měli učit létat. Brumdovi létání šlo, zato Čmelda se k tomu stále neměl a chytračil. Když se ale konečně odvážil vzlétnout, dopadlo to ...
3.	3:54 min	... tak že naletěl do komína a spadl do něj. Maminka Čmeldovi vyhubovala a poslala čmeláčky sbírat kvítkový prášek. A tak čmeláčci šli. Když ale Čmelda sesypával prášek z květin, shodil u toho motýla a začali se hádat. Strkali se, a dohadovali, či

⁴² https://www.youtube.com/watch?v=Wzy_dVnEfxE [online]. [cit. 2015-10-27].

		je to vina. Přihlížející miminko housenky si brousilo zoubky na to, že to na ně poví. Čmelda se ale urazil, a řekl ostatním, ať si prášek sbírají sami, že to není nic pro něj a odletěl. Přistál na louce a sledoval malé pavoučky, jak tkají pavučinu. Poté se procházel, ale naneštěstí ho chytil velký pavouk do své pavučiny. Čmelda se lekl a začal volat o pomoc. Pavouk mu sdělil, že ho nesní hned, protože je po obědě, ale že nebude trvat dlouho, než mu vyhládne. Čmelda měl strach.
4.	5:46 min	Sluníčko pomalu zapadalo. Cvrček ladil housličky na večerní ukolébavku a všichni už skoro spali. Jen Čmeldovi nedovolil strach, aby zavřel oči.
5.	6:48 min	Maminka s Brumdou Čmelda hledali. Volali na něj, až je vystrašený Čmelda zaslechl a přivolal si je na pomoc. Když ale maminka Čmelda viděla, dala se do pláče. To probudilo miminko housenky, které se začalo zvědavě vyptávat, proč pláče. Maminka miminku vysvětlila, že Čmelda je zamotaný do pavučiny a nemůže ven.
6.	7:30 min	Housenka se nabídla, že jim pomůže. Překousala pavučinu a Čmelda byl zachráněný. Do toho se ale pavouk probudil, a tak na něj housenka shodila jinou pavučinu. Pavouk se vztekal a nadával, ale to bylo čmeláčkům jedno. Utíkali rychle pryč. Čmelda se po tomto zážitku vrátil domů o něco poslušnější. Uložili se do postýlek a cvrček jim zahrál písničku na dobrou noc.
	Konec	

Hodnotová reflexe:

Otázky k první části ukázky:

- Máš nějakého sourozence?
- Jak spolu vycházíte? Je mladší?
- Pamatuješ si na to, když se narodil? Jaké to bylo?

Otázky ke druhé části ukázky:

- Jak to asi dopadlo?
- Stalo se ti, že na tebe někdy někdo chytračil a pak to s ním dopadlo špatně? Jak ti bylo?

Otázky ke třetí části ukázky:

- Proč se pohádali?
- Vyřešil Čmelda situaci dobře?
- Co bys dělal ty na jeho místě?

Otázky ke čtvrté části ukázky:

- Je pozdě večer a Čmelda není doma. Jak by ses cítil, kdyby takhle večer nebyl doma tvůj sourozenec a rodiče o něj měli strach?
  - Pozor, někdo z dětí mohl být v této situaci, přistupujeme k otázce opatrně. Nic nehodnotíme.

Otázky k páté části ukázky:

- Stalo se ti někdy, že tvůj sourozenec nebo kamarád měl nějaký problém a ty si nevěděl, jak mu pomoci?
- Jak si situaci vyřešil?

Otázky k šesté části ukázky:

- Zachovala se housenka správně?
- Co mohla udělat jinak?

Nácvik:

Pracovní sešit, úkol č. 9 – Emoce

Žáci mají za úkol napsat, co jsou podle nich emoce. Jako nápověda jim slouží přiložené obrázky smajlíků. Když dopíší svoji definici emocí, mají zkusit popsat, co by řekli, že daný smajlík znamená. Poté mohou vymyslet svoje další smajlíky nebo obrázky s emocemi pro kamarády*. K nim mají na volné kartičky, které jim poskytne vyučující,

připsat význam. Pak si kartičky i smajlíky mohou ve dvojici vyměnit, a kamarád, se kterým pracují, má kartičky přiřadit k jejich obrázkům. Nemusí se úplně shodnout, protože každý můžeme stejnou situaci vidět jinak. Může se dokonce stát, že nějakou kartičku nepřihadí dítě vůbec. V tom případě má možnost, dojít si pro prázdnou kartu a na ni napsat jak na něj obrázek působí.

- * Místo kartiček na popisování smajlíků lze využít i školní iPady nebo tablety (pokud je má škola k dispozici). Žáci se na ně ve dvojicích nafotí, a poté si je mohou vyměnit s jinou dvojicí a hádat, jakou emoci jejich spolužák předváděl.

Transfer do života – reálná zkušenost

Diskuze ve skupinkách:

Žáky rozdělíme do skupin. Každé skupině dáme k dispozici papír. Téma k diskuzi je:

- Je dobré umět ovládat svoje emoce, a proč?
- Vymysli alespoň 2 reálné příklady pro zdůvodnění tvého názoru.

Poté, co žáci dopíší, si sedneme do kruhu, a každá skupina nám předkládá to, co sepsala.

III. III Jak lze ublížit slovy

Cíle:

- Žák dokáže vysvětlit, jaký dopad může mít pomluva.
- Žák porozumí tomu, že i slovy můžeme někomu ublížit.

Seznam pomůcek:

- ✓ Text

Senzibilizace:

Vyučující přečte v kruhu dětem příběh⁴³. Ke každé části textu patří jedna otázka z hodnotové reflexe.

Jednoho dne, na vrcholu kopce, potkal muž filosofa **Sokrata** a povídá: „*Jestlipak víš, co jsem se zrovna dozvěděl o tvém příteli?*“ „Počkej chvíli,“ odpověděl Sokrates. „Než mi cokoliv řekneš, rád bych tě podrobil zkoušce. Říká se jí **zkouška tří sít**.“ „*Tří sít?*“ „Přesně tak,“ pokračoval Sokrates.

„Než mi začneš vyprávět o mém příteli, možná bude dobré na chvíli zkusit prosít to, co mi řekneš. První síto se jmenuje **Pravda**. Máš naprostou jistotu, že to, co mi chceš říct, je pravda?“ „*Ne,*“ odpověděl muž, „*vlastně jsem to jenom slyšel a...*“ „Dobře,“ řekl Sokrates. „Takže ty opravdu nevíš, jestli je to pravda nebo není.“

Teď vyzkoušejme druhé síto. Toto síto se jmenuje **Dobro**. Chceš mi o mém příteli říct něco dobrého?“ „*Ne, naopak...*“ „Takže,“ pokračoval Sokrates, „chceš mi o něm říct něco špatného a nejsi si jist, jestli je to pravda.“

Hmm, ale pořád ještě můžeš zkouškou projít, protože zbývá ještě jedno síto. Jmenuje se **Užitečnost**. Bude mi to, co mi chceš o mém příteli říci, užitečné?“ „*No, ani moc ne.*“ „Dobrá,“ uzavřel Sokrates, „takže to, co mi chceš říct, **není ani pravdivé, ani dobré, dokonce ani pro mne užitečné**. Tak proč by si mi to měl vyprávět?“

Hodnotová reflexe:

Otázky k první části textu:

- Co to asi mohlo být za síta?
- Co se přes ně mohlo prosévat?
  - Pokud děti neví, necháme je, ať se poradí ve skupinkách a přednesou návrhy - ty nijak nekomentujeme.

⁴³ <http://www.seberizeni.cz/kratky-pribeh-k-zamysleni-sokratova-zkouska/> [online]. [cit. 2015-11-23].

Otázky ke druhé části textu:

- Řekli jste už někdy někomu něco, o čem jste si nebyli jistí, zda je to pravda? A dodali jste k tomu, že to nevíte jistě?
- Mohlo by to někomu ublížit? Jak?
- Mohlo by to někomu naopak pomoci? Jak?

Otázky ke třetí části textu:

- Měl by vůbec pokračovat? Neví, zda je to pravda, a navíc, je to něco špatného?
- Chtěli byste to vědět? A proč?
- Napadne Vás, co by to muselo být, abyste to nakonec chtěli slyšet?
  - Můžeme dětem nechat chvíli na přemýšlení a pak příběh dočteme.

Otázky ke čtvrté části textu:

- Proč by mu to měl vyprávět? Napadne někoho důvod?
- Chtěli byste slyšet něco špatného, lživého a pro Vás neužitečného?

Nácvik:

Pracovní sešit, úkol č. 10 – Tři síta

Žáci mají za úkol nakreslit svá tři síta a pojmenovat je tak, jak byla pojmenována v příběhu.

Pod nakreslená síta mají o někom ze třídy, nebo o někom koho mají rádi napsat věty, které prošly přes jejich nakreslená síta. Mohou si vybrat jednoho člověka a napsat o něm několik vět, nebo si vyberou více lidí a o každém napíší třeba jednu nebo dvě věty.

Transfer do života – reálná zkušenost

Sedneme si se žáky do kruhu. Nejprve si budeme povídat o tom, co bylo jejich úkolem. Kdo chce, může nám ukázat, jak nekreslil svá síta a může k tomu i přečíst co napsal. Nemusí číst samozřejmě všechno, ale jen to co chce.

Poté položíme dětem postupně několik otázek, o kterých budeme mluvit. Předem děti upozorníme, že nechceme, aby se začaly hádat, nebo aby si tímto rozhovorem naschvál nějak ublížily. Postupujeme zde velice opatrně.

- Už o tobě někdy někdo řekl něco, co nebyla pravda? Omluvil se ti?
- Už si někdy ty o někom řekl něco, co nebyla pravda? Proč? Omluvil ses mu?
- Je pravda, že můžeme slovem nebo slovy ublížit?
- Jde vždy dodržovat zásady podle tří sít?
- Vzpomeneš si někdy na tři síta, až budeš někomu něco říkat?

III. IV Když nás opustí náš přítel

Cíle:

- Žák porozumí tomu, co je to empatie.
- Žák se pokusí rozpoznat pocity někoho jiného.
- Žák se pokusí, vcítit se do někoho jiného, a dát mu svoji radu.

Seznam pomůcek:

- ✓ text
- ✓ papíry / lístečky

Tato lekce je inspirování článkem z kritických listů⁴⁴.

Senzibilizace:

Vyučující přečte v kruhu dětem příběh. Ke každé části patří jedna otázka z hodnotové reflexe.

---

⁴⁴ [Http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_slune](http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_slune). *Kritické listy* [online]. [cit. 2015-10-27].

O RŮŽOVÉM SLŮNĚTI

V Africe žilo jednou jedno velké stádo slonů. Žilo v něm také malé růžové slůně. Jmenovalo se Ben. Bylo to velmi šťastné slůně a všichni ho měli rádi.

Malé růžové slůně mělo kamaráda, nejlepšího ze všech. Jmenoval se Fred. Fred měl po celém těle červené puntíky. Tato dvě slůňata toho už spolu mnoho zažila. Dělal spolu rošťárny, stříkala po sobě vodou, běhala spolu lesem nebo líně polehávala ve stínu. Rozuměla si tak dobře, že spolu často ani nemusela mluvit. Jenom se na sebe podívala a už věděla, co to druhé chce. Jednoho dne se stalo něco nečekaného. Fredova maminka řekla: „Přestěhujeme se s našimi o kousek dál. Děti, musíte se rozloučit.“

Obě malá slůňata byla velmi zarmoucená, protože se měla tolik ráda. Ale nedalo se nic dělat. Na rozloučenou si zamávala choboty.

Malé růžové slůňátko bylo moc nešťastné. Tak moc, že už nemělo ani chuť si hrát. Nechutnalo mu jídlo, nechtělo běhat ani se stříkat vodou. Celý svět byl bez Freda šedý a prázdný. Někdy se malé slůně zlobilo na Fredovu maminku, protože mu Freda odvedla pryč.

„Pohraj si trošičku a nemysli stále na to, co nemůžeš změnit,“ řekl mu slon z jeho stáda.

„Seber se přece,“ řekl mu druhý slon, když malé růžové slůně plakalo.

„Není to přece zase tak hrozné, to se občas přihodí každému,“ řekl třetí.

A čtvrtý dodal: „Tak si najdi nového přítele.“ Všichni se o Bena moc strachovali.

Malé růžové slůně si zkusilo hrát, zkusilo být veselé, zkusilo běhat, pokusilo se na všechno zapomenout, ale nic z toho se mu nedařilo. Den ode dne bylo smutnější a smutnější. Jednoho dne, když byl Ben obzvlášť smutný, se rozhodl, že...

...rozhodl se, že půjde k sově Heuréce. Ta sova byla stará, bílá a moudrá. Všechna zvířata z okolí ji znala. I sloni k ní někdy zašli, když potřebovali poradit. Pokud si růžové slůně z vyprávění starých slonů pamatovalo, seděla Heuréka každý večer na tomtéž stromě a poslouchala, co jí zvířata vypravovala.

Malé slůně se vydalo na cestu. Šlo hlubokým lesem, přes louky, podél jezera a ještě jednou lesem. Bylo na cestě tři dny, sedm hodin a sto kroků, než přišlo k sově.

Sova Heuréka vyslechla stesky malého slůněte. Chvilí přemýšlela, pak naklonila hlavu a

řekla: „Tři věci bys měl udělat…

Za prvé: Když je ti smutno, vyplakej se. A je jedno, co tomu řeknou ostatní. S pláčem je to totiž stejné jako s tmavými a těžkými dešťovými mraky. Když se vyprší, jsou zase lehoučké a bílé.

Za druhé: Vypravuj někomu, koho máš rád, o svém velkém zármutku.

A za třetí: Udělej svému příteli místo ve svém srdci, a tak bude ve tvých vzpomínkách stále s tebou. A potom,“ dodala Heuréka, „je tady ještě čas, který ti pomůže. Tím, jak plyne, vezme s sebou kousek tvého smutku.“

„Děkuji,“ řekl Ben a vydal se na zpáteční cestu. Cítil se již o něco lépe.

Když se malé slůně vrátilo domů, nechalo svému žalu volný průběh. Plakalo tři dny a tři hodiny k tomu. A protože sloni mají velké slzy, za chvíli stálo v pořádné kaluži plné slz. Potom se zhluboka nadechlo, vydechlo a ucítilo, že je mu lehčeji u srdce.

Hned poté šlo malé růžové slůně ke své mamince a dopodrobna jí vyprávělo o svém velkém žalu a o tom, jak moc mu Fred schází. Maminka mu řekla: „To je opravdu velmi smutné, když někdo ztratí nejlepšího přítele.“ A objala ho svým chobotem. Ben se přitulil ke své mamince a bylo mu zase o trochu lépe.

Odpoledne si malé růžové slůně lehlo do stínu velkého stromu a hledalo pro Freda místo ve svém srdci. Pak Ben vstal, zhluboka se nadechl a opět se cítil mnohem lépe. Teď v srdci malého slůněte bylo pořádně velké místo pro Freda a ještě tam zbylo místo pro rodiče a další slůňata. Když se Ben chvíli zadíval sám do sebe, zjistil, že má ve svém srdci ještě mnohem víc místa – pro slony a ostatní zvířátka, která ještě vůbec neznal. A to ho moc potěšilo. Poprvé po mnoha týdnech šel Ben za ostatními slůňaty a pozoroval je při veselých hrách. Právě přelo, když tu náhle vyšlo sluníčko a vyčarovalo divukrásnou duhu. Všechna slůňata žasla. Když duha uviděla Bena, chtěla mu udělat radost, protože věděla o jeho velkém zármutku.

Řekla: „Pošlu vám své barvy.“ A jako mávnutím kouzelného proutku měla najednou všechna slůňata ty nejkrásnější barvy duhy: červenou, žlutou, zelenou, modrou a fialovou.

Když to všechno Ben uviděl, řekl: „To je krása.“ A smál se, a to poprvé po dlouhé době. A jeho tváře byly přitom červené jako Fredovy puntíky. Konečně mu bylo zase dobře.

Ben si opět hrál s ostatními dětmi divoké hry malých slůňat, skotačil s nimi, běhal lesem

a stříkal po nich vodu. S radostí vypravoval ostatním slůňatům, co všechno s Fredem zažil. A v noci, když spal, se mu někdy o Fredovi zdálo.

Tu a tam, když při západu slunce zaslechl z dálky troubení nějakého slona, si představoval, že je to snad Fred a že se mu určitě daří dobře.

Sloni ze stáda se moc těšili z toho, že se malému růžovému slůňátku daří opět dobře a zase si vesele hraje s ostatními slůňaty. Byla z toho velká sláva. A opět si malé růžové slůně našlo svého nejlepšího přítele. Je to ten žlutý, nebo snad ten modrý slon, co myslíš?

Hodnotová reflexe:

Otázky k první části textu:

- Proč mohlo být slůně šťastné?
- Proč jsi šťastný ty? Co tě dokáže rozveselit?
  - Teď dětem řekneme, ať se zkusí vžít do role Bena. Každý z nich je teď Ben.

Otázky k druhé části textu:

- Jak vám teď je, když Vám Fredova maminka řekla tuto zprávu?
- Co byste mohli udělat?
- Jak vám asi bude poté, co se Fred odstěhuje?

Otázky ke třetí části textu:

- Co říkáte na rady, které vám dávají ostatní?
  - Dětem ještě jednou přečtete to, co Benovi radili jiní slonové.
- Kdybyste nebyli Ben, co byste mu poradili vy?
- Je lehké radit někomu, kdo se trápí?

Otázky ke čtvrté části textu:

- Zkusili jste už snad všechno možné, abyste na Freda zapomněli, co jste se asi mohli teď rozhodnout udělat?

Otázky k páté části textu:

- Na chvíli zapomeňte, že jste Ben a zkuste vymyslet, co mu asi Heuréka mohla poradit.
  - Zde můžeme dát dětem do kruhu papíry, aby si rady mohly zkusit napsat. Necháme dětem čas, dokud pracují, poté si návrhy přečteme a zkusíme si povídat o tom, zda by to Benovi mohlo opravdu pomoci. Poté děti vrátíme do rolí Benů a pokračujeme ve čtení příběhu.

Otázky k šesté části textu:

- Po přečtení této části zhodnotíme s dětmi rady sovy Heuréky stejně, jako jsme hodnotili rady jejich.
- Udělali byste to, co vám radila sova, když jste k ní vyrazili na tak dalekou cestu? Nebo myslíte, že to byla ztráta času?

Otázky k sedmé části textu:

- Zapomenete teď na Freda, když už vám je lépe, nebo si ho necháte ve svém srdci jako vzpomínku?
- Půjdete za ostatními slůňaty, nebo je budete raději pozorovat?
- Co by pro vás duha asi tak mohla udělat?

Otázky k osmé části textu:

- Zde dětem již žádné otázky dávat nebudeme a přejdeme k nácviku.

Nácvik:

Pracovní sešit, úkol č. 11 – Empatie

Žáci mají za úkol vybarvit Benovi (tedy sobě) nového kamaráda, kterého zasáhla duha. Mohou použít jakékoli barvy a pohrát si se svojí fantazií.

Až budou mít obrázek dokreslený, mají zkusit přijít na to, co je to empatie.

Transfer do života – reálná zkušenost

Sedneme si se žáky do kruhu, a kdo chce, může nám ukázat Benova (svého) nového kamaráda.

Poté už opustíme roli Bena. Společně si zkusíme vysvětlit, co to znamená empatie. Nejprve necháme děti, ať nám řeknou, jaké mají návrhy, co by to mohlo asi být. Pokud nebudou vědět, zkusíme je vhodnými otázkami navést na správnou odpověď.

- Empatie⁴⁵ - *Empatie znamená být připraven v daný moment vzdát se sám sebe ve prospěch druhého.*

- Vcítění je náročný proces, který vyžaduje následující schopnosti: sebereflexi (vnímání sebe sama), úctu k druhému, být připraven brát ohled na druhého - vzdát se tak sebelásky a schopnost představit si situaci druhého a nabídnout mu vhodnou pomoc.

Poté si s dětmi povídáme, zda se jim stalo někdy něco podobného jako Benovi, a zda by se s námi o to chtěly podělit.

Zkusme si představit, že k nám přišel nový žák. Jak bychom mu mohli pomoci s tím, aby se necítil tolik osaměle? Co bychom pro něj mohli udělat, aby se u nás cítil lépe?

---

⁴⁵ PREKOP, Jirina. *Empatie: vcítění v každodenním životě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2004. 131 s. ISBN: 978-80-247-0672-6

6. Závěr

Tato práce měla za cíl vytvořit metodický manuál především pro začínající, ale i stávající učitele Etické výchovy. Zaměřená je na druhé období prvního stupně, tedy na 4. – 5. ročník. Inspirací pro psaní této práce mi byla především vlastní zkušenost. Tento cíl jsem splnila. Do budoucna bych ovšem chtěla, alespoň pro vlastní potřebu, vytvořit kompletní materiál pro druhé období prvního stupně, a pokud se mi toto povede, možná se zaměřím i na první období.

Charakter práce je teoreticko-aplikační, přičemž klíčovou část diplomové práce tvoří aplikační část, která přináší metodické zpracování části očekávaných výstupů doplňujícího vzdělávacího oboru Etická výchova stanovených pro 2. období. Jelikož se Etická výchova zatím vyučuje na malém množství škol, bude snad toto zpracování přínosné především pro učitele, kteří s Etickou výchovou začínají. Zdrojem materiálů ale může být i pro ty, kteří již Etickou výchovu učí. Vedle metodického zpracování je v příloze i návrh pracovního sešitu pro žáky, se kterým mohou v hodinách pracovat.

V teoretické části diplomové práce jsme se věnovali výchozím koncepcím Etické výchovy, tedy projektem prosociální výchovy Roberta Roche Olivara a jeho desetibodovým výchovným programem, pěti bodovým výchovným stylem a trojfázovým modelem výuky. Dále jsme se zabývali Etickou výchovou podle Ladislava Lencze, který původní Olivarův program rozšířil o aplikační témata, analýzou očekávaných výstupů v RVP ZV a také možnostmi zařazení Etické výchovy do osnov základní školy.

Etická výchova je do RVP ZV začleněna jako doplňující obor od roku 2009 s účinností od 1. 9. 2010. Záleží tedy na každé škole, zda bude tento předmět vyučovat nebo ne a jaký bude mít předmět charakter.

Jak napsal pan PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.⁴⁶. *„Výchozí jednotkou při výchově mravnosti (charakteru) žáků je škola jako otevřená, přátelská a pospolitá komunita pečující o své žáky“.*

---

⁴⁶ VACEK, Pavel. Etická výchova ve škole... už teď je pozdě!. In: *MŠMT ČR* [online]. 2009 [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/Vystoupeniucastniku.zip>

Vše vychází od osobnosti samotného učitele. Na něm stojí kolektiv dětí ve třídě, to jak spolu děti vychází, zda se ve třídě cítí bezpečně, jak se k sobě chovají apod. Samozřejmě záleží i na osobnostech dětí, ale pokud bude učitel přehlížet konfliktní situace, nebude věnovat pozornost tomu, jak si děti nadávají nebo ubližují, těžko potom po nich může chtít, aby se mu na hodinách Etické výchovy otevřely a řešily nějakou situaci, když vidí, že v praxi to tak není. Nemůžeme po dětech chtít, aby tvořivě řešily situace a konflikty, když je nenaučíme, co je to tvořivost a nedovolíme jim tak pracovat.

Jan Sokol⁴⁷ ve své knize napsal, že: „*Etika je ta část praktické filosofie, která se ptá po dobrém, lepším a nejlepším*“. Stejně jako mě pomohlo psaní této diplomové práce k získání většího vhledu do problematiky a systému Etické výchovy, bude snad teoretická část práce, alespoň částečně přínosem a podnětem k zamyšlení pro ty, kteří jsou stejně jako já přesvědčeni o tom, že Etická výchova je jednou z možností jak vychovávat vzdělané lidi, kteří se nebojí umět si asertivně prosadit svůj názor, realisticky zhodnotit svoji situaci či práci, mají vyvinutý cit pro spravedlnost a empatii.

---

⁴⁷ SOKOL, Jan. *Etika a život. Pokus o praktickou filosofii*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010. s. 73. ISBN 978-80-7429-063-4.

7. Literatura a zdroje

7.1. Literatura

BLOOM, B. S. (ed.). Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain. Reprinted 1968. New York : David McKay Company, Inc., 1956.

DE SAINT - EXUPÉRY, Antoine. *Malý princ*. Praha: Albatros, 2005. ISBN 80-00-01462-9.

Horká, H., Hrdličková, A. *Výchova pro 21. století: koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. Brno: PAIDO, 1998. 101 s. ISBN 80-85931-54-0.

KROLUPEROVÁ, Daniela a Miloš KRATOCHVÍL. *Draka je lepší pozdravit, aneb O etiketě*. 1. vyd. Ilustrace Markéta Vydrová. Praha: Mladá fronta, 2009, 132 s. ISBN 978-802-0419-996.

LENCZ, Ladislav, et al. *Etická výchova: Metodický materiál 1-3*. Praha: Luxpress, 2000, 2005, 2003

LENCZ, Ladislav. Koncepcia etickej výchovy. In: DIATKA, Cyril. *Uplatnenie objektívnych etických noriem v školskom a mimoškolskom vzdelávaní*. Nitra: Polygrafia - Dominant, 1995. ISBN 80-88738-77-6.

LENCZ, Ladislav, KRIŽOVÁ Olga. *Metodický materiál k predmetu etická výchova*. Metodicko-pedagogické centrum v Prešově, 2004.

LENCZ, Ladislav. *Metódy etickej výchovy*. Bratislava: MC Bratislava, 1993. ISBN 80-85185-53-9.

NOVÁKOVÁ, Marie. A KOLEKTIV. *Manuál pro učitele Učíme etickou výchovu*. 2006. vyd. Praha: Luxpres, 2006

PREKOP, Jirina. *Empatie: vcítění v každodenním životě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2004. 131 s. ISBN: 978-80-247-0672-6

Příloha č. 1 k Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, čj. 12586/2009-22

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2013. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministra-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se-4>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2016. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

ROCHE OLIVAR, Roberto. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. ISBN 80-715-8001-5.

SOKOL, Jan. *Etika a život. Pokus o praktickou filosofii*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-063-4.

VACEK, Pavel. Mravní výchova a česká škola. In: *Mravná výchova v školách na Slovensku a v zahraničí*. Banská Bystrica: UMB, 2009. ISBN 978-80-8083-822-5.

VACEK, Pavel. Od psychologie morálky k projektům etické výchovy. In: *Etika a etická výchova v školách: Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava: PF TU, 2002. ISBN 80-89074-23-5.

VARGOVÁ, Dáša. Etika – konštanta vyučovacieho predmetu etická výchova. In: *Etika a současná společnost – svoboda, odpovědnost, solidarita* [online]. Olomouc, 2011 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/civilia/texts/Civilia%202-1.pdf>

WILDE, Oscar. *Šťastný princ a jiné pohádky*. V tomto souboru 2. čes. vyd. Praha: Slovart, 1997, 135 s. Pikola. ISBN 80-720-9049-6.

ZINEROVÁ, Markéta. *Tajemství proutěného košíku*. Praha: Albatros, 1978. ISBN 13-842-78.

7.2. Internetové zdroje

[Http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_slune](http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_slune). *Kritické listy* [online]. [cit. 2015-10-27].

<http://www.seberizeni.cz/kratky-pribeh-k-zamysleni-sokratova-zkouska/> [online]. [cit. 2015-11-23].

[Https://www.youtube.com/watch?v=OpNN-reD66M](https://www.youtube.com/watch?v=OpNN-reD66M) [online]. [cit. 2015-10-27].

https://www.youtube.com/watch?v=Wzy_dVnEfxE [online]. [cit. 2015-10-27].

Národní program rozvoje vzdělávání: Bílá kniha. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. ISBN 80-211-0372-8. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/files/pdf/bilakniha.pdf>

NOVÁKOVÁ, Marie, Zdislava VYVOZILOVÁ a Anežka BLAHUŠOVÁ. ETICKÉ FÓRUM ČESKÉ REPUBLIKY, o. s. *Etická výchova pro základní a střední školy: Informace pro zařazení etické výchovy do školních vzdělávacích programů* [online]. 2. redakč. uprav. vyd., dokument vznikl přepracováním původní brožury z r. 2005 ISBN 80-7130-122-1. Praha, 2014 [cit. 2016-02-17].

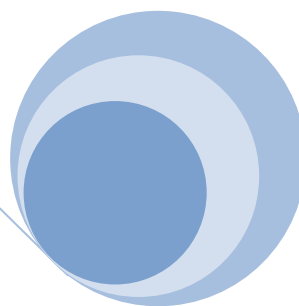
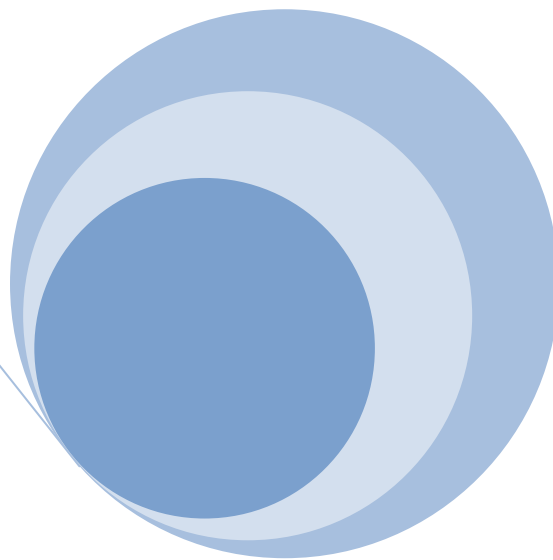
VACEK, Pavel. Etická výchova ve škole... už teď je pozdě!. In: *MŠMT ČR* [online]. 2009 [cit. 2017-02-15]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/Vystoupeniucastniku.zip>

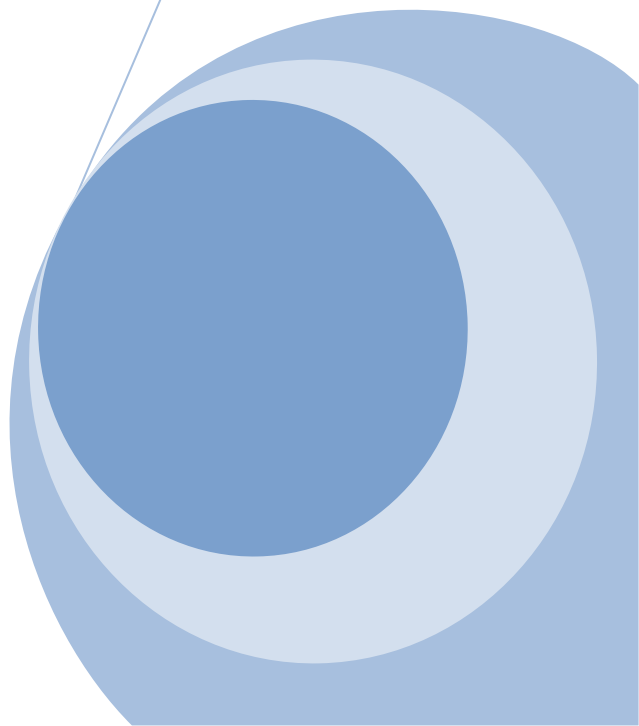
7.3. Jiné zdroje

Školení EtV Planá nad Lužnicí, 2015

8. Přílohy

ETICKÁ VÝCHOVA

Úkol č.1:

Před chvílí sis poslechl/a příběh dívky, která dostala za úkol se popsat. I přes počáteční starosti to nakonec zvládla. Nyní je to na Tobě. Zkus o sobě napsat pár řádků. Cokoli Tě napadne. Nemusíš mít strach, pokud nebudeš chtít, nemusíš text nikomu ukazovat, ani číst.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

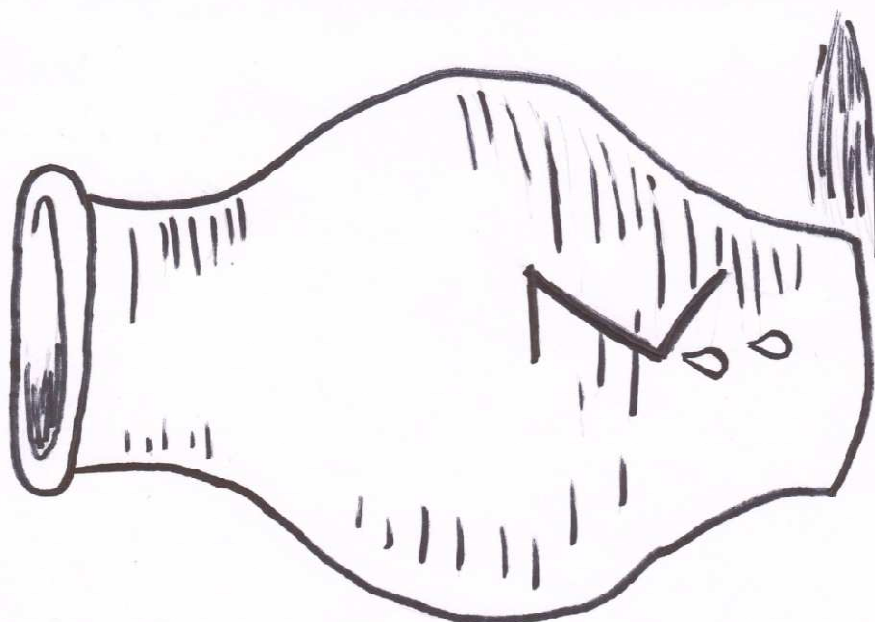
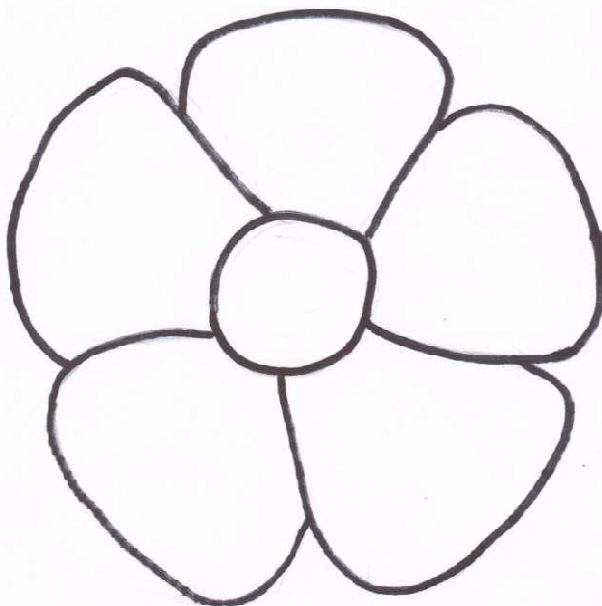
.....

.....

Úkol č. 2

Každý z nás má své silné a slabé stránky v něčem jsme dobří a s něčím máme problémy.

- Do květiny napiš, jaké máš silné stránky.
- Do prasklé nádoby napiš to, s čím zápasíš.

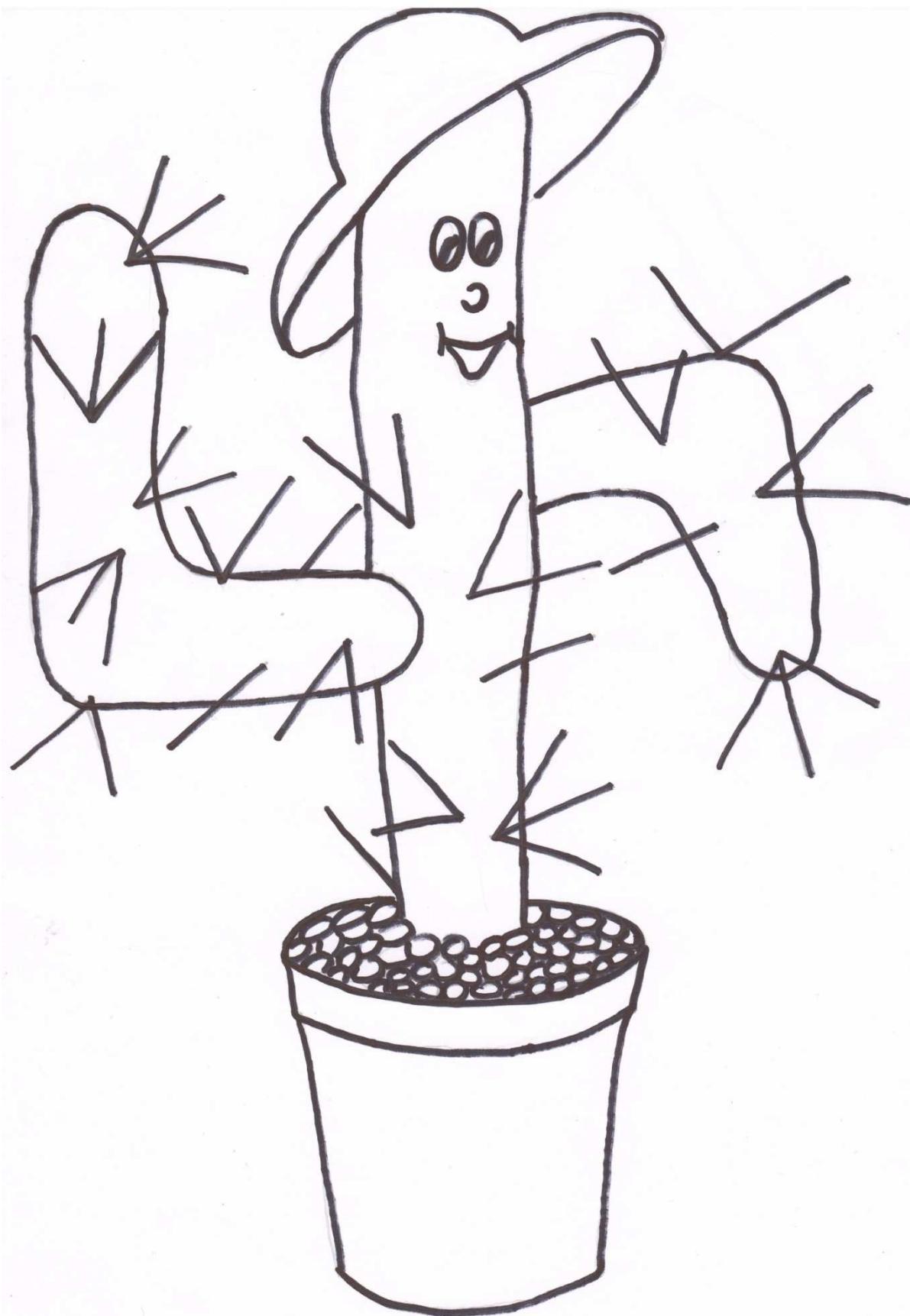

Úkol č. 3

Tvým úkolem je ke každému trnu na kaktusu napsat nějakou svoji vlastnost. Můžeš napsat dobré i špatné vlastnosti, které máš. Pamatuj pouze na to, že dobré vlastnosti by měly převažovat. Nemusíš hned zaplnit všechny trny, k listu se můžeš kdykoli vrátit a vlastnost si dopsat.

Až budeš mít dojem, že máš hotovo, můžeš si kaktus vybarvit.

PS: Pod obrázkem máš vypsané nějaké vlastnosti pro inspiraci. 😊

Citlivý, laskavý, kamarádský, nadaný, moudrý, usměvavý, milý, ochotný, pilný, usměvavý,...

Úkol č. 4

Tvým úkolem je vytvořit si svůj žebříček hodnot. To znamená napsat 5 věcí, které jsou pro Tebe nejdůležitější ze všech. Poté napiš 5 věcí, které by pro Tebe byly nejdůležitější, kdyby si byl/a malým princem.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Nyní si zkus znovu představit, že si malým princem a nakresli si svoji planetku, na které by si chtěl/a žít. Může na ní být cokoli, co si budeš přát. Neboj se použít svoji fantazii! Poté zkus zapřemýšlet nad tím, jaký by byl Tvůj žebříček hodnot, kdyby si žil/a na této planetce. Když budeš chtít, svoji planetku pak můžeš prezentovat před třídou.

Úkol č. 5

Dnešní úkol bude velice jednoduchý. Představ si svého nejoblíbenějšího plyšáka. Pokud žádného plyšáka nemáš, nevadí. Vyber si jakoukoli jinou nejoblíbenější hračku, kterou máš. Může to být třeba stavebnice, panenka, ... Tvým úkolem bude svoji oblíbenou hračku popsat. Můžeš napsat, jak se jmenuje, jaká je a hlavně nezapomeň na to, proč ji máš rád/a. Také měj na paměti to, o čem jste si ve třídě povídali před chvílí, tedy abys hračku nenálepkoval/a, nebo ji třeba nehodnotil/a jenom pozitivně, jako by byla úplně bezchybná.

Až budeš mít popis hotový, hračku nakresli. Potom můžeš obrázek ukázat svým spolužákům a přečíst jim, co si napsal/a.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Úkol č. 6

Tvůj dnešní úkol je zamyslet se a napsat, co si myslíš, že je přehnané chválení. Zamysli se i nad tím, zda je to dobré či nikoli, a také jaké může mít toho jednání následky. Zdůvodni, proč si to tak myslíš. Jakmile budeš mít hotovo, můžeš zkusit vymyslet nějakou pochvalu pro svého kamaráda nebo kamarádku, kterou pak můžeš přede všemi přečíst.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Úkol č. 7

Tvým dnešním úkolem je napsat dopis obrovi. Je naštvaný, že v jeho zahradě si bez jeho dovolení hrálo spoustu dětí. Kdo ví, co mu tam za těch 7 let co byl pryč, ztropily za lumpárny. A proč mu tam vůbec lezly?! Navíc už je strašně dlouho zima a jaro pořád nikde! Zkus tedy vymyslet nějaké finty, jak bys mu pomohl/a z jeho špatné nálady. Můžeš čerpat i ze své zkušenosti, například jak někdo rozveselil Tebe, nebo jak si Ty rozveselil/a nějakého svého kamaráda, nebo kamarádku.

Poté můžeš na volný list papíru na druhé stránce nakreslit, jak si představuješ zahradu, o které jste si četli.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Úkol č. 8

Dnes si trochu zavzpomínáme. Zkus si vybavit ten nejlepší zážitek, který si zažil/a se svojí třídou. Něco co se ti tak moc líbilo, že by si na to nechtěl/a zapomenout. Nemusí to být z tohoto školního roku, ale čerpat můžeš i z předchozích let. Zážitek zkus nakreslit jako obrázek, můžeš z něj udělat i takový malý komiks. Na obrázku nemusí být úplně celá třída. Na řádky níže napiš, proč se ti tento zážitek líbil, a zkus vymyslet, jaké při něm byli tvé pocity. Pokud budete se spolužáky chtít, můžete si z obrázků udělat ve třídě koláž s názvem: „Nejkrásnější zážitky naší třídy“.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Úkol č. 9

Dnes na Tebe čeká poměrně zábavný úkol. Nejprve zkus vymyslet, co podle Tebe znamená pojem „emoce“. Nápovědou Ti mohou být obrázky, které jsou pod volnými řádky, na které máš psát. Až budeš mít toto hotové, ke každému obrázku zkus napsat, jak na Tebe působí, tedy, co asi vyjadřuje za emoci. Následující stránka je věnována Tvé tvořivosti. Zkus vymyslet několik druhů smajlíků, či jednoduchých obrázků, které budou vyjadřovat nějakou emoci. Poté si dojdí pro volné kartičky k paní učitelce/panu učiteli a na každou kartičku napiš popis emoce jednoho obrázku (například: radost, smutek, trápení, vztek,...). Pak si vyměňte sešity a kartičky s kamarádem, nebo s kamarádkou, a Vaším úkolem je přiřadit kartičky k obrázkům. Pokud Ti nějaká kartička nebude pasovat k žádnému obrázku, dojdí si pro novou a popiš ji podle sebe. Na konci si ve Vaší dvojici, popřípadě skupince, porovnejte, jak Vám to šlo.

Emoce je/jsou .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Úkol č. 10

Tvůj úkol je nakreslit 3 síta a pojmenovat je tak, jak byla pojmenována v příběhu. Pod nakreslená síta zkus o někom z Tvých kamarádů napsat věty, které by přes tato 3 síta prošly. Nemusí být všechny věty o jednom Tvém kamarádovi, nebo kamarádce. Můžeš napsat věty o více spolužácích.

.....

.....

.....

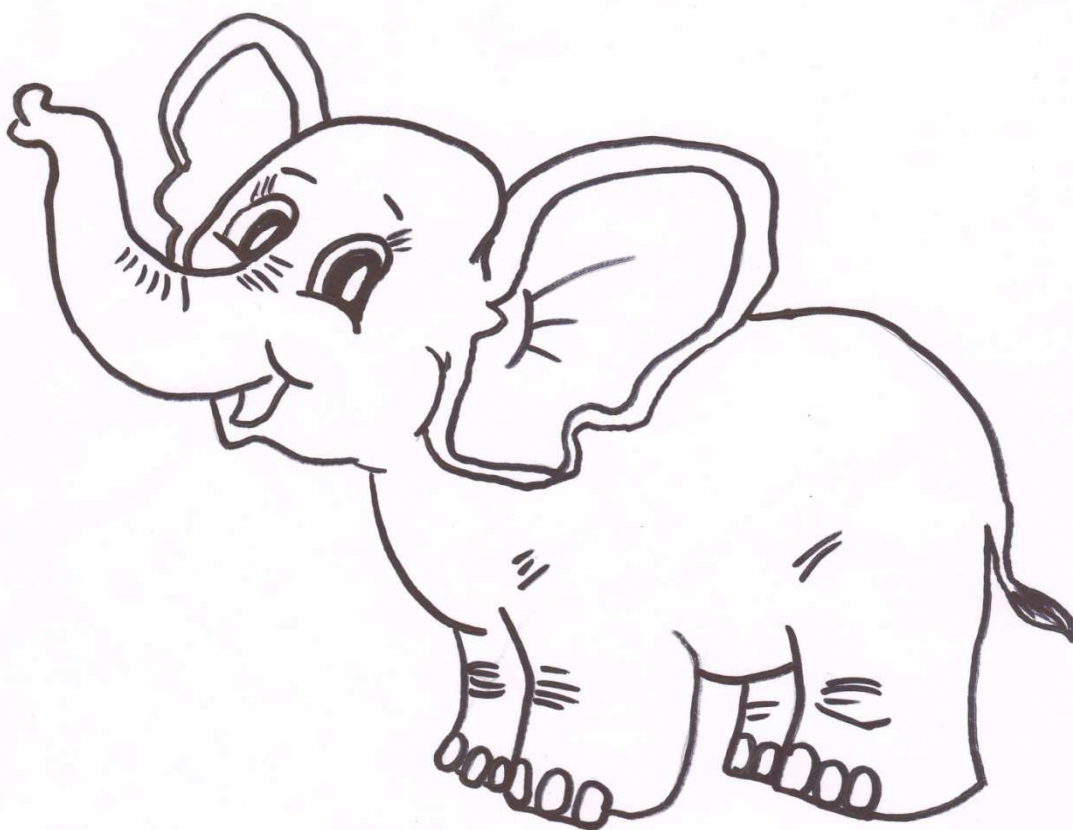
.....

.....

.....

Úkol č. 11

Tvůj dnešní úkol je vybarvit Benovi (tedy sobě) nového kamaráda, kterého zasáhla duha. Použij jakékoli barvy a hlavně svojí fantazii! Poté máš pod obrázkem Bena několik volných řádků. Zkus na ně vymyslet, co podle tebe znamená „empatie“.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

